

ȘCOLA ȘI FAMILIA

FOIĂ PENTRU PARINȚI ȘI ÎNVEȚĂTORI.

ESE DE DOUË ORI PE LUNA

Redactori: *Ionu Popca și Andreia Bârseanu.*

Abonamentul: Pentru Austro-Ungaria pe an 3 fl.; pe $\frac{1}{2}$ an 1 fl. 60 cr.; pe $\frac{1}{4}$ an 1 fl. — Pentru România pe an 10 lei; pe $\frac{1}{2}$ an 5 lei.

Abonamentele se fac la administratorul foii Ion Darian, în Brașov. — Manuscrisurile se trimit unuia dintre redactori tot în Brașov.

Conținutul: Epistole asupra creșterii adresate dămnnei S. — Bibliotecile școlare. — Prodarea practică a bucăților de cetire. — Împovărarea intelectuală și sederea prea multă în școlă. — Cristofor Columb și descoperirea Americii. — Doamnă capitele despre pământ. — Miorița (în dialectul macedo-român). — Dulce änger!... (poesie). — Bibliografie. — Diverse.

Epistole asupra creșterii adresate dămnnei S.

Epistola I.

Brașov, 15 Maiu 1887.

Stimată Dămnă!

Am cetit cu multă plăcere și cu mult interes prețioasa D-Văstră scrisore, în care vă arătați dorința de a mai vedé ceva scris în revista noastră asupra creșterii, și în particular, de a vă împărtăși părerea mea asupra creșterii, ce ar trebui să o primescă scumpii D-Văstră copii.

Maî întâiu mă simt dator a vă arăta mulțumita mea pentru deosebita încredere, ce o aveți în neînsemnata mea persoană.

Maî departe vă mărturisesc, că cu deosebire, ce privește creșterea copiilor D-Văstră, pe cari 'i cunosc prea bine, îmi voiu da tôte silințele, ca, luminat de experiențele înțelepților cercetători încarunțiți în materia de educațione, să vă pot veni într'ajutor, cum mă voiu pricepe mai bine, pentru ca să puteți săvêrși mai sigur și mai cu înlesnire opera creșterii scumpelor D-Văstră odrasle.

În sfêrșit, St. Dămnă, am causă a mă bucura, că cuvintele mele din Nro I. al Revistei noastre au găsit un rêsunet atât de viu în nobilul D-Văstră suflet.

Da, o repet, St. Dămnă, și acêsta este o convingere

nu numai a mea, ci a tuturor oamenilor cugetători ai tuturor națiunilor, că în mâinile D-văstră, mamelor, este pus viitorul națiunilor: în creșterea, ce veți să vă alegeți copiii D-văstră.

Căci D-văstră creșteți sufletul lor.

D-văstră le însuflați cele mai dintâi și cele mai nobile sentimente.

D-văstră faceți să răsară din copiii D-văstră bărbați celebri și virtuoși, cari la rândul lor să se ostenească pentru dezvoltarea, pentru propășirea și fericirea urmașilor.

D-văstră, dice *Le Maistre*, n'ați învățat nici algebra, nici astronomia, dară vă pricepeți să faceți ceva mai mare, decât a fost în stare să producă geniul tuturor bărbaților.

Căci în brațele și la peptul D-văstră se formază tot, ce e mai excelent în lume: un bărbat de caracter, un bun patriot, un om onest și o femeie onestă.

Unde poate învăța copilul și junele acea curățenie de inimă, acea delicatete de conștiință, temelia ori rădăcina moralității; acea floare a sentimentului, care va fi într-o zi podoba bărbatului și a femeii? Unde? — În carte? În lecțiunile ascultate cu mai multă sevă mai puțină atențiune?

Nici de cum.

Aceste lucruri le învață copilul în atmosfera vieții familiare, le învață în casa părintească dela *mamă sa*, care e magnetul, ce atrage inima lui; care e luciferul, spre care neclintit sînt îndreptați ochii lui, și care pentru creșterea lui valorază mai mult decât o sută de profesori.

Tot, ce pot face bărbații și în special noi profesorii, e, ca pe temeiurile puse de D-văstră să creștem mai departe sufletul crescut de D-văstră, și să observăm și să ne însemnăm greșelile, ce ici-colea, pe lângă cea mai mare bunăvoință și pe lângă cel mai învâpăiat simț de jertfă, D-văstră, mamelor, le puteți face în creșterea copiilor D-văstră.

Iată, St. Dămnă, un puternic îndemn, care mă face să mă hotărâsc a vă servi cu sfatul meu, de care dicită, că aveți trebuință.

O fac acésta și ca un vechiū prietin al casei D-Vóstră, pentru a'mi împăca o ferbinte dorință de a puté contribui cu ceva. ca copiii D-Vóstră să fie feriți de urmările rele, de care sufer mulți copil eșiți altfel din cele mai strălucite familii.

O fac în sfârșit pe temeiul cunoștinței caracterului D-Vóstră, încredințat, că părerile mele le veți supune unei nepărtinitore aprecieri, și aflându-le bune și drepte, le veți primi cu aceeași bunăvoință, ce am avut-o eu, când m'am hotărît a Vê deschide inima mea sinceră, descoperindu-vé lucruri, ce ating interesele cele mai însemnate, ce D-Vóstră le aveți ca mamă.

Căci înrădăcinată este convingerea în mine, că cuvintele mele nu vor produce în D-Vóstră nici un resens. semnalând unele greșeli în creșterea copiilor D-vóstră, pe care greșeli ași dori să le vedem îndreptate prin aplicarea remediilor, ce știința pedagogică și experiențele îndelungate ale medicilor le-añ aflat ca rele mai corespundătoare.

Și acum. St. Dómnă, vê rog să scusați, că, fiind materialul, ce voesc a vi'l împărtăși, prea copios pentru a puté avé loc în cadrul epistolei prezente, Vê rămân dator cu împlinirea dorinței D-vóstră. În curénd însă, dispunénd de timpul necesar, voiú îndeplini promisiunea mea cu tóta plăcerea.

P'ână atunci vê rog, să primiți, pe lângă mulțumita mea pentru încrederea arătată, asigurațiunea deosebitei mele stime.

Epistola II.

Brașov, 25 Iunie 1887.

Stinată Dómnă!

În epistola mea din 15 Maiú vê promisesem, că în curénd voiú căuta prilegiú a vé împlini dorința, servindu-Vê cu ceva în privirea creșterei copiilor D-vóstră. Iată că viú a'mi împlini promisiunea.

Donă sînt, St. Dîmnă, lucrurile, asupra cărora trebuie îndreptată atențiunea crescătorilor: trupul și sufletul copiilor.

Un suflet sănătos într'un trup sănătos, — iată secretul fericirii fiecărui om.

Cine are pe ambe acestea, îi mai rămân prea puține de dorit: era cu îi lipsește numai unul din aceste două, acela nici într'un chip nu va pute aflu în alt-ceva un echivalent dorit.

Căci omul, care n'are un adevărat aparat sufletesc ca conducător înțelept, nu va pute merge cu pas sigur pe cărarea vieții. Și tot atît de puțin va fi în stare să facă propășiri acela, al căru trup este bolnăvicios și slăbănogit. Viața omnia ca și a celuilalt este un lanț de năcazuri și suferințe, și în cele mai multe cazuri ar fi fost mult mai bine pentru un astfel de om, să nu se fi mai născut.

Sub aceste puncte de vedere cercetînd crescerea, de care s'au împărtășit copiii D-Voștră, sînt aplecat a Vă mărturisi sincer, Dîmnă mea, că ea mi se pare în multe privințe defectuoasă.

Defectuoasă mi se pare ea mai întăiu în privința dezvoltării puterilor lor fizice, pe care le află cu totul neglese.

Să mă explic.

Cînd am fost acum doi ani la D-Voștră, am vîdut pe lancu, copilul D-vostră cel mai măricel, slab și fără putere, cu fața veștedă și ofilită, în tocma ca o flîre crescută în casă și care n'a avut prilegiu a se pîtrunde de ajuns de lumină și căldură.

L'am compătimit vîdîndu'l: m'am informat dela D-Voștră, ce pôte fi cauza, credînd, că va fi suferind de o bolă ôrecare. Și D-Voștră îmi rîspunserăți scurt, că așa sînt toți copiii D-Voștră: delicați, altfel deplin sănătoși, căci n'ati scî de ce bolă ar pute suferi, neauîndu-i vâietându-se de nimic.

Am tăcut, arătîndu-mă satisfăcut: căci delicatetea nu'mi permitea a vî destăinuî cu acel prilegiu aceea, ce aflasem eî ca adevărată cauză a aspectului lor suferind.

Acum, după doi ani, tot D-Voastră vă plângeți, că Iancu e palid la față, că nu e ca alți copii de vârsta lui, că n'are nici o plăcere a'și petrece cu alți băeți, că arare-ori mănâncă cu poftă, că mai mult în silă, că doarme neliniștit, că tresare din somn: tot lucruri, care dovedesc o stare abnormă a întregului lui organism.

Dară știți, Dômnă mea, de unde vin toate aceste rele?

Ele derivă toate, — și acesta o pot dice în deplină cunoștință de cauză, — derivă, dic, toate de acolo, că D-Voastră în crescerea, ce o-ați dat copiilor D-Voastră, *ați avut în vedere singur numai deșteptarea inteligenței lor, și ați trecut cu vederea cu desăvârșire dezvoltarea puterilor lor fizice.*

În loc să'l fi lăsat pe Iancu, de când era mititel, să umble pe afară cu alți băeți de vârsta lui, să se jöce, să alerge cu ei, să sară cu ei, să 'și petrecă cu ei, să 'ntelege, sub privegherea D-Voastră, s'eu a pedagogului, pe care l'ați avut tot-deauna lângă copii, D-Voastră, — din contră i-ați închis ori-ce ocașie de a veni în atingere cu alți copii, sub cuvânt, că aceștia nu sânt așa bine crescuți ca copilul D-Voastră, și de frică, ca nu cumva să se alégă cu vre-o apucătură s'eu vr'un obicei în ordinar, moșjesc.

Și, ca să pôta fi ferit de influențe stricaciöse, cum diceați D-Voastră, ați luat un instructor în casă, de când era de 4 ani, ca să'l pregătască, sub ochii D-Voastră, în toate obiectele de învățământ.

Nu fû de ajuns cu atâtă.

D-Ta și soțul D-Tale, rëposatul în Domnul coconu Iorgu, întrebuințati de pe atunci deja tot felul de mijlöce, prin care să ațuțati interesul lui la învățatură și să grăbiți dezvoltarea inteligenței lui.

Îl puneati, să învețe de rost poezii nepotrivite pentru vârsta lui, și pe care el nu le pricepea de fel.

Aceștea hjetul Iancu avea să le reciteze la felurite ocașium, d. e. la dina numelui, la s'erbătorile Crăciunului și Paștilor, înaintea feluriților domni și dômne, pe cari îi a-veati ca ôșpeți.

Și aceștia toți îl încercau atunci cu laude; toți îl admirau și-l sărutau și-l desmerdau pe întrecute; ba-i dau și acadele, și une-ori și câte un păhar de vin pentru întărire.

Și 'n nemărginirea bucuriei, D-Voștră diceați atunci: ce fericită sânt, scumpul meu, că te ved înaintând astfel! Vedi, cât de drag te au toți și cum îți dau toți tot ce au, decât înveți poezii!

În chipul acesta copilul D-Voștră era în o neconținută iritație sufletescă, încât bietul se silia din răsuneri, să învețe tot mai mult.

Și în adevăr, admirabile fură rezultatele încordărilor lui sufletesci; căci Iancu încă n'a împlinit 7 ani, și el scie ceti și scrie ca un om vârstnic, și are cunoștințe geografice și cosmologice ca un elev din clasa a III-a gimnasială, și cunoșce bine întâmplările istoriei vechi și moderne, și vorbește despre Roma veche și Elada mai bine ca mulți școlari cu cincî, șese ani mai mari decât el, și scie de rost o mulțime de poezii de ale lui Alexandri și Bolintineanu și chiar unele poezii nemțesci, — de ale lui Schiller, și fabule franțuzesci de ale lui Lafontaine, pe care el le declamază cu o astfel de virtuositate, încât îi pune pe toți în uimire.

Astfel este fiul D-Voștră Iancu: lucéfër între alți copii de vârsta lui, și mulți dintre cei-ce îl cunosc, s'au auzit de el, ómeni vârstnici, ómeni inteligenți și pôte cu multă reputație în societatea D-Voștră, nu m'ndoesc, vor fi dicând: Adevărată creștere! Fericiti părinți, asupra cărora Dumnezeu a v'ersat cu atâta îmbelsugare bogatele sale daruri, de care sânt lipsiți cellalți muritori!

Așa vor fi dicând mulți.

Eū însă V'ă compățimesc, și 'l compățimesc nu mai puțin pe bietul Iancu, care ași dori să scie de 10 ori mai puțin, decât scie acum, și să fie săn'etos și vesel, cu inima înfloritore.

Ași vrea, și nu mai puțin cred, că ați dori-o și D-Voștră, sa'l vedeți astfel, cum îmi scrieți, că sânt băețu părintelui

Macarie, vênjoși și tari ca nișce bolovanii, și rumeni la față ca nișce fraudafiri.

Ei! dar băeții părintelui Macarie nu sînt închiși diu-
lița întrégă în casă, nu 'și framântă mintea lor copilărească
cu lucruri, care sînt pentru flăcăii mai vîrstnicii, și nu 'și
otrăvesc sufletul lor cu o hrană, pe care nu o pot mistui.
— ci trăesc în libertate, în aer curat, duc o viață simplă
și cumpătată, sar, alérgă, sê scaldă tîtă vara odată sêu de
două ori pe di în gârlă, merg cu tatăl lor în cîmp și în
liveți la fîn, mănâncea bucate simple și puțin, nu 'și ota-
vesc trupul cu bucate multe meșteșugite, trăesc mai mult
cu aer și cu apă prospătă curată dela fântână, cu un cuvînt :
aă o viață potrivită cu firea lor trupescă și sufletescă.

Iată secretul vênjoșiei, puterei și rumenelei lor.

Pe timp ce Iancul D-Voștra are o viață nefirăscă, for-
țată, lipsită de libertate, trupul lui e ca și când ar fi strêns
în clesce, de nu sê pôte mișca liber într'o parte și într'alta.

Nu 'i permiteți să iasă pe afară la aer curat, ca să
nu vie în atingere cu moșcic, cum diceați, și să nu sê bol-
navăscă, fiind expus curentului de aer și feluritelor influ-
ențe primejdioșe climatice.

Nu 'i dați voiă, să facă și el o mică excursiune pînă
la grădină, de frică, să nu mănânce vre-o pară, caisă sêu
persecă și să 'și strice stomachul.

L'ați crescut în casă cu ferestrele închise hermetic, în
o temperatură de 20 grade și une-ori chiar de 25 de grade,
când Vi se pare, că unul dintre copii are vre o mică in-
dispoziție.

Apa o bea Iancu tît încălđită, după-ce a stat câte-va
ciasuri în casă la căldură, căci Vê e frică, că apa prospătă
de fântână 'îr strică, făcendu-l să sufere de catarh cronic
de stomach.

Diminéta 'l siliți să sê spele tot cu apă încălđită, fi-
indu-vê frică, că decă s'ar spăla cu apă rece prospătă dela
fântână, ar căpéta la moment aprindere de plumăni.

Primăvara, toamna și iarna și chiar și în toiuul verei, în luna lu Cuptor, Iancu pōrtă flanelă, care 'l face să asude necontentit, să 'și pērdă și puținele puteri, ce le mai are.

Nu 'l lăsați să facă, condus de pedagogul sēu, vre-un exercițiū cât de simplu gimnastic, ca nu cum-va să 'și frângă mâna și să 'și scrintescă piciorul.

Il țineți închis în casă, ca într'o colivie, lipsit de ori-ce libertate, ocupat ziua întrēga cu cetitul, cu scrisul, cu învățarea de declamațiuni și cu musica, lucruri, care, făcute la timp potrivit și cu veselă dispoziție, sūnt negreșit de un netăgăduit folos; în vērsta lu copilarescă însă, și în starea lui abnormă sufletescă, nu pot fi decât numai spre paguba învederată a trupului și sufletului lu.

Când mē gândesc la tōte acestea, nu mē mai mir, că copii D-Vōstră sūnt, după cum îmi scrieți, sarbeți la față, bolnăvicioși și lipsiți de putere; ci mē mir, că mai sūnt și așa, cum sūnt; mē mir, că mai sūnt încă în viață.

Acestea sūnt în privirea creșterii fiului D-Vōstră păreriile mele, schițate cum s'a putut în cadrul epistolei presente, care și așa a eșit mai lungă, decât credeam.

Îmi veți permite a Vē ruga, să nu Vē supērați, decă, fără voia și intențiunea mea, Vē veți fi simțind atinsă prin vre-un cuvēt la adresa stim. D-Vōstre persoane ca conducētore a creșterii scumpului D-Vōstrē fiū.

M'ați rugat, să'mi dau părerea, și eū n'am făcut alta, decât V'am făcut mărturisiriile mele referitōre, fără nici o rezervă, franc și liber, în interesul bine chibzuit al copilului D-Vōstră, și în interesul bine înțeles al D-Vōstră însăși ca mamă, pentru ca descopeririile mele, făcute cu tōtă francheta, să Vē pōtă servi ca conductor în creșterea celorlalți copii, ce'i mai aveți.

Și acum, Dōmna mea, permiteți'mi să încheiū cu dorința de a ne mai întâlni cât de curēnd pe tērēmūl conversațiunilor nōstre asupra acestei chestiuni, care eū o afu cea mai importantă, și să Vē rog, să primiți asiguratiunea deosebitei mele stime.

Ioan Popcu.

Bibliotecile școlare.

Intre „mijlocele de învățământ,” pe care autoritățile le recomandă și cer ca să le posedă diferitele școle, bibliotecile școlare ocupă un loc dintre cele dintâi. Autoritățile noastre confesionale au recunoscut și ele însemnătatea cea mare a bibliotecilor școlare, și astfel au dispus în regulamentele lor, ca și școlile noastre să fie înțeleștrate cu asemenea biblioteci.

Și în adevăr, dacă vom consulta diferitele rapoarte, ce se prezintă Consistoriilor și Ordinariatelor noastre, sânt dacă vom cere informațium dela directorii deosebitelor școle, vom rămâne cu impresiunea, că institutele noastre de învățământ — înțeleg aici în prima linie învățământul primar — în genere sânt înțeleștrate cu bibliotecile, despre care e vorba.

Dar dacă ne vom interesa mai de aproape de lucrul acesta, dacă vom cerceta la fața locului, ce se înțelege sub cuvântul „bibliotecă,” de bună seamă în cele mai multe casuri vom rămâne cu totul tot desilusionați. Ne vom convinge, — trebuie să o constatăm cu cea mai mare părere de rău — că în foarte multe, dacă nu în cele mai multe casuri sub numele bine sunător de „bibliotecă” se înțelege o colecțione de vre-o dece, două-deci de cărți și cărțicele pline de praf și aruncate în cine știe ce unghiu al școlei, colecțione, care de obicei sânt alcătuesce din câte-va manuale învechite, după care învățătorul și-a făcut odinioară studiile sale, din câte-va protocoale ale sinódelor și congreselor bisericesci-naționale și din câte-va broșuri în limba maghiară, pe care Inaltul Regim obicmuesce de un timp încóce a le distribui prin inspectorii sânt școlilor noastre.

Va să dică, sub înprăfoșatele colecțium, despre care e vorba, ori și ce se pôte înțelege, numai o *bibliotecă școlară* nu. Sânt și ele, pentru-că trebuie să fie, și pentru-că în fiecare an trebuie să se raporteze despre esistența sânt neesistența lor. În chipul acesta unul din cele mai importante mijloce de învățământ, care la alte popóre a făcut mimum, rămâne neaplicat, și prin urmare nu pôte eserecita asupra tinerimei și în genere asupra poporului nostru influințele sale binefăcătoare.

Ei bine, ce se recere dela o adevărată bibliotecă școlară? Cum trebuie să fie ea întocmită, ca să corăspundă

pe deplin recerintelor pedagogice și ca să aducă în adevăr folosul, ce se așteptă dela o asemenea întocmire? —

Biblioteca școlară trebuie să fie mai întâiu și mai întâiu *un adevărat izvor de cunoștințe pentru învățător.*

Învățătorul nu este ca sfântul sôre, care luminează pe toți și pe toate, fără să părădă vre odată ceva din intensitatea luminei sale, ci mai bine se poate asemăna cu lampa, a cărei lumină se micșorează din ce în ce, până când în urmă se stinge cu totul, decât nu se mai prămenesce și decât nu se mai adaugă uleiul dintr'ensă. Decă voesce să rămână ori și când la înălțimea misiunii sale, învățătorul trebuie să studieze neconținut, să caute ași înmulți tot mai mult capitalul de cunoștințe câștigat în decursul preparațiunii sale.

Spre scopul acesta din nici o bibliotecă școlară n'ar trebui să lipsescă puținele scrieri pedagogice de valoare, pe care le avem lucrate sēt prelucrate în limba noastră, ér' decât învățătorul cunoscce vre una din limbile mai culte universale, pe lângă scrierile românesce s'ar pute procura și câte-va opuri mai de căpeteniă scrise în aceste limbi, din specialitatea pedagogiei și didacticei. Pe lângă acesta fiecare din disciplinele, ce se propun în școla poporală — căci despre acesta este mai cu sēmă vorba în rândurile de față, — ar trebui să fie reprezentata prin câte-va scrieri științifice, pe care învățătorul să le pôtă consulta, când cere trebuința, și cu ajutorul cărora să pôtă redeștepta în memoria sa ideile întunecate de influințele timpului, să delătore lacunele, ce pôtă ar fi mai rămase în cercul cunoștințelor sale, și peste tot să țină pas cu progresul științei.

Lipsind aceste izvóre, comunicările învățătorului către școlarii sēi — de cum-va nu'l va însufla duhul sfânt, ceea-ce în timpul nostru realist este ceva greū de așteptat — vor deveni din ce în ce mai sece, mai sarbede, până când în urma anurilor prelegerea lu va fi o pustia nemărginită, fără arbori, fără verdetă și fără vre un izvor rēcoritor; un tic-tac monoton al unui orologiū vechiū și rugiuit, numai bun ca să adormă chiar și pe copiii cei mai deștepti și cei mai cu viață.

Mă va întreba însă cine-va: Pentru-ce aceste cărți să sē afle tocmai în biblioteca școlară, și nu în biblioteca particulară a învățătorului?

Negreșit, nu-î va părē rēu nimēnui, și cu atât mai bine

va fi, decât învățătorul își va procura singur scrierile mai sus amintite; având însă în vedere salarisarea învățătorilor noștri și desele lor permutări dela un loc la altul, nu cred, că acesta va fi în toate cazurile cu putință. Afară de aceea învățătorii tineri (începători), cari au a acoperi din mica lor remunerațiune o mulțime de trebuințe, ar rămâne prea multă vreme lipsiți de sprijinul intelectual, ce l'ar pute găsi într'o bibliotecă școlară bine întocmită. —

Va să dică, în prima liniă biblioteca școlară trebuie să cuprindă scrierile de lipsă pentru învățător.

Dar nu este destul numai cu atâta. *Școlarii încă cer și trebuie să primescă partea lor.* Biblioteca școlară are să fie pentru elevi o comoră prețioasă, care să deștepte și să țină pururea viu interesul lor pentru știință; ea este menită să completeze și să consolideze cunoștințele lor câștigate în clasă, este menită să-i prepare pentru viața ulterioară și să facă dintr'euși nisece adevărați sprijinitori ai literaturii naționale.

Scriitorii noștri se plâng pe toate tonurile și apröpe în fiecare zi, ca întreprinderile lor nu sânt sprijinite, că poporul nostru este nepăsător față de literatura națională, că nu cetesce mai nimic și că prin urmare întreprinderile cele mai folositoare și cele mai vrednice de sprijinul obșteșe după o scurtă durată trebuie să cadă, și astfel intențiunile cele mai bune, silințele cele mai neobosite sânt paralizate de indiferentismul „ca și înăscut” al poporului nostru.

Vina la acesta o pörta în mare parte școlele noastre.

În multe școle de ale noastre meșteșugul cetitului se consideră încă și astăzi ca *scop*, și nu ca *mijloc*, și astfel această desteritate atât de importantă pentru viața omenescă, chiar câștigată într'un grad destul de însemnat, nu se folosește după cuviință, ci după eșirea din școlă a elevului, ca ori și ce deprindere lăsată în părăginiere, perde din zi în zi tot mai mult din perfecțiunea sa, până ce în urma urmelor evaporază apröpe cu totul.

Ca să nu se întöple astfel, și ca desteritatea, despre care e vorba, să se întrebuințeze conform misiunei sale, învățătorul trebuie să deștepte de timpuriu în elevii săi interes față de cărțile folositoare, să-i facă a simți o adevărată plăcere, când vor lua în mână o carte românească bine scrisă, să-i învețe a deosebi scrierile bune și folositoare de cele ne-

trebnice s'au chiar periculoase; cu un cuvânt să-î prepare de mic pentru timpul, când vor fi mari și vor ave să judece cu mintea lor și să se misce pe picioarele lor.

Acestea tôte însă învățătorul nu le va puté îndeplini, decă va fi silit să rămână numai și numai pe lângă cărțile, pe care copiii le întrebuintează în prelegere, pe lângă manuale.

Să nasce însă întrebarea, decă posede literatura noastră cărțile de lipsă pentru tinerime, decă învățații noștri s'au îngrijit, ca generațiunile, ce sânt în dezvoltare, să nu fie lipsite de nutremântul spiritual de lipsă?

Este adevărat, că literatura noastră nu dispune de aceea variațiune de scrieri destinate pentru tinerime, pe care o observăm la popoarele mai înaintate în cultură decât noi; este adevărat, că noi nu avem nisce serii de lucrări pentru tinerime, împărțite după etăți, după cum d. e. le au Germanii, Francesii s'au Englesii; este adevărat, că la noi nu apar jurnale întocmite anume pentru copii și pentru copile, după cum apar d. e. la concetățenii noștri Maghiari*). — cu tôte acestea unele începuturi le avem și noi, și la noi s'au dat la ivela unele scrieri, care se pot întrebuinta cu destul succes chiar și în școlile, pe care le privesc mai cu s'ema aceste rânduri.

Ajunge cred, decă amintesc aici „Biblioteca pentru tinerimea de ambele sexe,” prelucrată de I. M. Ciur'enu (în scrierile căr'oa însă nu ar fi reu, decă s'ar face unele schimbări cu privire la limbă și la ortografiă), unele broșuri din „Biblioteca populară” a „Tribunei”; „Biblioteca copiilor,” edată de librăria N. I. Ciureu din Brașov (excepționând broșurile, în care se cuprind unele piese nereușite, cum e d. e. broșura 18**); „Biblioteca pentru tinerimea română,” edată de „Societatea pentru literatura și cultura română” din Bucovina; „Biblioteca” societății „Școla română”; pentru școlarii mai dezvoltăți „Satul cu comorile” al d-lui N. Petra-Petrescu, etc. —

Dar după împrejurările, în care trăesece poporul nostru, nici atâta nu este de ajuns. Bibliotecile noastre școlare, cu deosebire în comunele dela ț'era, ar trebui să fie totodată *nisce a lucră'te bibliotect populare*, care să lege și mai tare

*) În România, pare-mi-se, s'au făcut câte-va încercări, care însă n'au ishurit.

**) Veđi Nr. I. al acestei foi: Bibliografie.

pe sâtenul român de școlă din comuna sa, și care, procurându-i o petrecere plăcută și folositoare, să-l ferescă de atâtea deprinderi rele, cu care și omăra timpul liber, slăbă-nogindu-și atât trupul, cât și sufletul.

Ah, ce priveliște frumoasă ar fi, când în sêrile lungi de iernă ai vedé pe sâtenii noștri adunați într'o încăpere a edificiului școlar și ai'ri preotul sêu învêțatorul le-ar ceti și le-ar talmaci câte un interesant capitol din vre-o scriere alcătuită anume pentru popor, sêu când Dumineca după esirea din biserică ai vedé pe têrani și têrancele nòstre mergênd la școlă și cerênd din biblioteca școlară o povestire, o carte despre economia casnică, despre păstrarea sănetații, etc.!

În privința acêsta, după cum ne împartășese diarele din România, acolo s'a început o mișcare vrednică de tóta lauda. Ar fi de dorit numai ca zelul de a forma lângă școlé biblioteci destinate pentru popor să fie împreunat cu destulă pricepere la alegerea materialului pentru cetit, ca nu cum-va celor puțin pregătiți să li sê dea lucruri prea grele pentru priceperea lor, și astfel în loc de atragere să sê deștepte într'ensuși disgust față de noul mijloc de cultura, ce începe a sê întrebuințată.

Tôte acestea sânt bune, îmi va obiecta cine-va la urma urmelor: dar eu ce sa procurăm biblioteca școlară-poporală, despre care s'a vorbit până acum; unde sânt mijlocele, cu care s'ar puté suporta cheltuelile, ce sê recer pentru așa ceva? . . .

Mijlocele le vei gasi de buna sémă, decă vei lua mai de aprópe în considerare împrejurările, în care sê află comuna, pe care voesci să o îndestrezi cu asemenea bibliotecă. Atâta îți observ, că nu trebuie să faci tot diintr'odată, ci pe rând, încet cu încetul. Astăzi procuri o carte de lipsă pentru învêțator, mâne una pentru școlari, poi-mâne una pentru popor, și așa mai departe.

Ia-te cu binele pe lângă epitropii bisericeii, și vedé, că pôte tot sê va mai fi aflând pe fundul lădii vre-un zlot, doi, cu care vei puté face începutul. Nu pregeta mai departe a'l visita la diua numelui pe badea Marcu bocotanul, și caută a'l ambiciona să dea și el câtu-va deceri pentru cărțile școléi, din care sê vor puté lumina pâna și nepoții și strănepoții lui. De altă parte bagă de sémă, ca la pro-

curarea cărților și la purtarea socotelilor să fi cât se poate de acurat, și totodată ca de timpuriu să faci pe consătenii tăi să simtă binefacerile unei biblioteci școlare bine întocmite. —

Nu-ı vorbă, și Consistările, precum și despărțemintele „Asociațiunii transilvane” ar pute să facă câte ceva în această privință.

Andrei Bărbănuș.

Predarea practică a bucăților de citire.

Înainte de a vorbi despre predarea practică a bucăților de citire, ar fi fost consult a vorbi fie și numai în schițe generale despre *învățământul citirei* în școlile noastre elementare; dar de ore-ce astfel articolul meu ar fi eșit prea lung, dreptul de a suplini golul acesta mi-l rezerv pentru o altă ocaziune, și acum odată mă mărginesc numai pe lângă teza, ce mi-am luat.

Cartea de citire este de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea minții școlarului; de aceea ea și trebuie să fie centrul întregii vieți școlare. A pereurge cartea de citire numai pagină de pagină nu este de ajuns, ei din contră se pretinde ca una dintre cele mai însemnate datorii ale învățătorului, ca el să se pregătască încă dela începutul anului școlar și să aleagă pentru învățământul limbistic — citire, gramatică, ortografie, compozițiuni libere — toate acele bucăți de citire, sêu numai părți din ele, care sê potrivească cu relațiunile clasei sale.

Întrebuințarea rațională a cărții de citire presupune o cunoștință exactă a ei, și un învățător activ va lua cartea de citire în mână și afară de timpul de școlă, va scruta prin ea și-și va face notițe.

Nu mai acel învățător va fi în stare să conducă pe școlarii sêi la înțelegerea unei bucăți de citire, care și-a însușit pe deplin cuprinsul acelei bucăți și a preparat-o mai înainte cu îngrijire. E vorba așa-dară de un studiu neîntrerupt, de o activitate continuă. Cuvintele, care dau ocaziune la esplicări mai detaliate, trebuie subliniate cu creionul. De mare ajutor i vor fi învățătorului și notițele însemnate pe marginea foilor cărții.

Nici odată să nu li sê dea școlarilor o bucată de citire, mai înainte de a li sê fi făcut cunoscut cuprinsul aceleia și mai înainte de a fi citită ca probă (model) din partea învățătorului și această mai vârtos în clasele inferioare.

Școlarii trebuie să fie pregătiți mai înainte pentru lucrata de citire, ca pentru orî și care altă lucrare. Procederea este în general următoarea :

1. Convorbire scurtă asupra titlului bucății de citire. Aci vin esplicările noțiunilor mai grele la bucățile de cuprins geografice, istorice, sêu din științele naturale, care esplicări au să premêrgă cetitulul pentru o mai ușoră înțelegere a acelor bucăți. Tot aci vine și întuirea diferitelor obiecte, descrierea unor localități, căutarea numirilor geografice și arătarea lor pe hartă (mapă); elucidarea (lămurirea) evenimentelor istorice prin tablouri, care reprezintă starea de cultură a timpului, despre care e vorba, — costumele și zidirile din acele timpuri. Nemîit d. e. sê folosesc aci de „Kulturhistorischer-Atlas“ de Eye, și mai cu sêmă de așa numitele „Münchener-Bilderbogen“, care conțin un tesaur neseecat pentru școlă.

La aceste pregătiri este de observat însă ca învățatorul să nu sê depărteze prea tare de obiect, să nu aducă înainte prea multe și să nu credă, că trebuie să vorbească dintr'odată despre tot, ce se atinge de acest obiect. Adevărata artă de a instrui constă întru aceea de a pune pe tapet în fiecare oră, în fiecare prelegere numai ceea ce este mai necesar, și a reveni apoi din când în când la cele spuse și a le explica mai pe larg. Dêcã bucata de citire este ilustrată, atunci privirea chipului sê face sêu inaintea convorbirei asupra titlului, sêu după aceea, sêu în fine la alt loc potrivit.

2. Espunerea persônelor, a locului unde sê petrece acțiunea, a timpului, a împrejurărilor etc. Acesta este întocmai ca și arătarea unui atîș de teatru; capitolele, în care și-a împărțit învățatorul lucrata de citire, sînt actele.

3. Istorisirea după capitole a cuprinsului bucății de citire cu esplicăniuni, întru cât acestea nu s'au făcut sub Nro. 1. La fiecare istorisire trebuie băgat de sêmă să sê procedă astfel, ca esplicările să fie tot mai dezvoltătoare. Forma istorisirei sê transformă pe nesimțite într'o formă întrebătoare, făcându-sê școlarii să nu pêrdă din vedere obiectele sêu părțile, despre care li sê istorisesc; să prindă motivele, care nũ condus pe persônele, ce figurază în descriere; să caute urmările, ce rees din faptă; să cerceteze și să și imagineze și alte circumstanțe mai depărtate, pe care i le-a spus învățatorul, etc.

4. Istorisirea din partea școlarului. Învățatorul pune întrebări, care să ușureze istorisirea.

5. O schițare scurtă din partea învățătorului.

În decursul acestor pregătiri școlarii n'au deschis încă cartea; mâinile sunt puse pe bancă și ochii lor sunt ațintiți asupra învățătorului.

6. Citirea de probă a piesei din partea învățătorului cu explicațiuni limbistice și cu arătarea adevăratei intonații. Cuvinte însemnate din punct de vedere ortografic se scriu pe tablă, de unde școlarii le copiază în cartea, pasagele mai grele trebuie repetite de învățător, de câți-va dintre școlarii mai buni, și în fine cetite chiar și în cor.

Numai după aceste pregătiri li se poate da școlarilor bucata de citire ca lecțiune a casă.

În ora următoare se cetesece bucata de cătră școlarii. Școlarul trebuie să istorisască pe scurt ceea-ce a citit, întru cât e posibil, cu cuvintele proprii. Bucata trebuie cetită în aceeași oră de mai multe ori. În fine se face un reasumat din partea școlarului despre întreg cuprinsul bucății, și se caută ordinea, după care sunt arangiate ideile. Punctele principale se scriu pe tablă, și apoi cu ajutorul acestor puncte urmăzeă istorisirea verbală s'eu în scris a celor cetite.

Așa d. e. putem ave la piesa „Calul” din Cartea de citire a d-lui I. Popescu următorea dispozițiune:

Ce este calul?

cap	}	finuta, mișcarea
gât		
picior		
ochi, urechi		
coana, păr		
copite		
codă		
activitate		
folos		
proprietăți		
rassă		
nutremēt, îngrijire.		

Tot după planul acesta se poate face și descrierea unui alt animal ca lucrare în scris.

O ast fol de pregătire minuțiosă este necesară numai la bucățile mai grele din clasele mai înalte ale școlei elementare. Pentru bucăți mai ușore, ca d. e. cele pentru clasă primă și a doua, e de ajuns:

1. Espunerea cuprinsului din partea învățătorului cu explicații;
2. Povestirea din partea școlarului;
3. Citirea din partea învățătorului cu explicațiunile limbistice;
4. Citirea din partea școlarului și istorisirea celor citite;
5. În fine schitarea (re asumarea) cuprinsului din partea unuia sau mai multor școlari cu ajutorul întrebărilor puse de învățător, sau chiar cu ajutorul unei dispozițiuni scrise pe tablă. —

Urmăză acum tractarea unei bucați ca model după regulile arătate mai sus. Voi alege o bucată ușoară din Abecedar, și anume din Abecedarul meu tipărit în Craiova și introdus în școlile din România prin ordin ministerial. Piesa este următoarea:

Cei doi țapi.

Intr'un sat se află odată doi țapi. Aceștia aveau corne mari și câte o barbă lungă. În cap însă aveau puțin creeri. Odată s'au întâlnit țapii aceștia p' o punte îngustă. Puntea era pusă peste un riu adânc. Un țap voia a trece dincolo de riu, celălalt dincoace. Deci dice țapul cel cu barba albă: „fă-mi loc să trec, căci eu sunt mai bătrân!” — „Ba fă-mi tu mie,” — răspunse cel cu barba neagră — „căci eu am apucat mai întâiu pe punte!”

Pentru-că nici unul, nici altul nu voia să se dea la o parte, țapii s'au isbit ast-fel în capete, în cât au căzut amândoi d'odată în riu.

Riul era așa de adânc, că țapii abia cu inotatul au putut eși crâși la țerm.

Procederea.

Privirea chipului (ilustrațiunei).

Ce animale se văd în acest chip?

Ce are țapul pe cap?

Ce atârnă sub fălcile țapului?

Întregire: În iconă eu văd doi țapi. Țapul are pe cap două corne.

Sub fălcile țapului atârnă o barbă lungă.

Pe ce stați acești doi țapi?

Istorisire descoltătoare: Acești doi țapi stați p' o bârnă; arată bârna! Bârna este pusă preste o grăpă. În grăpă curge apă. O apă, care curge și este lată, se numește riu.

Unde stați acești doi țapi?

Preste ce este pusă bârna?

Ce curge în grăpă?

Cum se numește o apă, care curge și este lată?

Ce este riul?

De ce ză pus ămieni bârna preste riū?

Cum se numește bârna aceea, ce este pusă preste riū, ca să l pôtă ămieni trece?

Care ai vĕdut vr'odată o punte? Unde ai vĕdut puntea?

Uscatul de lângă apă se numește țĕrm. Cum se numește uscatul de lângă apă?

Ce numim noi țĕrm? Ce este țĕrmul? Care uscat se numește țĕrm?

Mai uitați-vĕ înc'odată la țap!... Se uită ei ăre frumos unul la altul? Ce fac ei cu côrneli?

Despre acești doi țap! se află o istorie în cartea văstră; eu vĕ voiŭ istorisi-o. Ascultați numa!

Într'un sătic se aflău doi țap!, etc. până „eu am apucat mai întăiu pe punte!“ Prin „puțină creeri în cap“ are a să înțelege, că ei aveău puțină minte, adecă erău proști.

Despre cine v'am povestit eu?

Ce aveău țap! pe cap?

Dar sub fălei ce aveău?

Care mĭ-ar sei spune acum acĕstă poveste?

Ascultați, ce s'a mai întĕmplat încă cu ei: Fiind-că țap! nu voiaŭ să's! facă unul altuia loc, ca să trecă, s'au ridicat amĕndoi cu piciorĕle de dinainte în sus și s'au bușit așa de tare în capete, că au cădut amĕndoi deodată în apă. Riul era atât de adânc, încât țap! abia cu înotul au putut eși ărăși la uscat.

Unde s'au fost întălnit acești doi țap!?

Unde ducea puntea?

Cum era apa din riū?

Unde voia să mĕrgă un țap?

Dar celălalt?

Ce a đis țapul cel cu barba albă?

Pentru ce nu voia să-! facă loc celuilalt țap?

Și ce i-a rĕspuns țapul cel cu barba nĕgră?

De ce nu voia el să-! facă loc țapului cu barba albă?

Aŭ voit țap! să's! facă loc unul altuia?

Ce au arĕtat ei unul cătră altul?

Și ce au făcut cu côrneli?

Cum era puntea?

Și ce urmare a avut bușitura lor în capete?

Întregire: Ce ar fi trebuit să facă țapii, ca să nu cadă în apă?

Cum au fost țapii, fiind-că nu s'au învoit a'și face loc unul altuia?

Țapii au fost *uricioși*. Se află și copii de aceia, cari nu se învoiesc unul cu altul; astfel de copii se numesc tot uricioși s^{eu} *neprietinoși*.

Cum s^{unt} copii aceia, cari nu se învoiesc unul cu altul? —

În fine cetesece învățătorul mai întâiu el singur bucata de cetire, cât se pôte de bine și de frumos, apoi provocă pe unul din școlari a ceti și el odată propozițiunea primă până la punct. După aceea pune întrebări asupra fiecărui membru al propozițiunii cetite și mai esplică ici-colea câte un cuvânt, care crede, că ar avé lipsă de esplicare. d. e. Despre cine e vorba în această propozițiune? Ce fel de animale s^{unt} țapii? Mai scire-ai spune și alte animale domestice? Cum se numesc păzitorul caprelor? Dar al oilor? Dar al cailor?.... Unde se aflau acești doi țapi? Cu ce se ocupă ômenii din sate? Mai cetesece înc^{odată} propozițiunea ac^{osta}, și începe cu „*odată*!“ Pune în loc de „*țapi*“, cuvântul „*capre*.“

Așa pe rând se tracteză propozițiunile din bucata într^{egă}. În fine se deprinde cetitul bine și pe urmă li să dă școlarilor bucata de cetire ca lecțiune acasa pe ora viitoare, ba li se pôte da chiar să o copieze.

Tot în modul acesta se esplică și posesiorele din cartea de cetire. Se cetese cu înținare adevărată, se învață de rost, și — av^{ând} melodie — se pot și cânta.

Dometiū Dogruin.

Impovărarea intelectuală și șederea prea multă în școlă.

(Din revista medicală „Spitalul“.)

S^{unt} mulți ani, de când numeroși medici, atât din Franța cât și din alte părți, au semnalat încoveniente, ce rezultă din excesul muncii intelectuale și al șederei prelungite în școli, fără ca lumea științifică să fi dat acestei importante chestiuni însemnătatea, ce merită din punctul de vedere al igienei școlare. Abia anul acesta, grație D-lui *Lagneau*, care a sulevat din nou această chestiune atât de veche dar din ce în ce mai urgentă, Academia de Medicină din Paris a găsit necesar de a numi o comisiune compusă din D-nii *Lorrey*, *Bergeron*, *Dujardin*, *Beaumont*, *Proust* și *Lagneau*, însărcinând-o de a studia chestiunea școlară. Resulta-

tu! acestu! interesant studiu a fost comunicat Academiei în ședința dela 17 Maiu de cătră raportorul comisiei, D-l *Lagneau*.

În acest raport, redigat cu multă conștiință și erudiție, D-Sa indică principalele stări morbide, pe care le atribuie *împovărării intelectuale și sedentarității în școli*. Acestea ar fi: *miopia, felurite diformități, oblicități ale basinelui, inegală ridicare a a-merilor, turburări digestive o nutriție insuficientă, anemie, lesinări dentare, flisic, diferite turburări nervoase, predispoziții la maldă epidemice, și infirmități, care se arată în general în proporție mare la uecia, cărî umeză școli superioare.*

Pentru a preveni aceste stări morbide, raportorul propune modificarea programelor de învățământ, lăsând însă această sarcină autorităților școlare, ca mai competente în această materie. D-Sa nu se ocupă decât cu măsurile igienice, fixând după etate orele și repartițiunea muncii intelectuale, a somnului, a mănecării, și propunând înlocuirea internatelor prin externate, ér în urmă formulează următoarea concluziune: *„Academia de medicină atrage atențiunea autorităților publice asupra gravelor consecințe ale împovărării intelectuale și ale sedentarității în școli primare, licee și școli speciale, și asupra necesității de a aduce mari reforme în modul și programele de studii actualmente adoptate.”*

În urma acestu! raport, costiumea școlară a început să agite toate spiritele în cercurile vulte din Franța. Omenii de știință, vedând că ea pune în joc sănătatea generațiilor tinere, și prin urmare privesce viitorul țerei, au căutat să o elucideze, discutând-o în cele mai multe societăți savante, și publicând asupra ei articole remarcabile, atât în diare politice cât și în reviste științifice. În Academia de Medicină, mai cu sémă, ea a dat loc la lungi și memorabile debateri, în care cei mai iluștri oratori au luat rând pe rând cuvântul pentru a aprofunda mai bine și a deslega într'un mod mai practic această ardetore problemă. Regretăm, că lipsa de spațiu nu ne permite a resuma toate aceste interesante discursuri, ne vom mărgini dăr a indica în trecēt punctele mai principale sulate de Academiciani, și care n'au fost studiate în raportul D-lui *Lagneau*.

Astfel D-l *Brouardel*, în un discurs forte elocent, a insistat asupra necesității de a muta toate internatele afară din oraș, la aer, unde ar trebui să se impună elevilor de a face un exercițiu egal cu acela al studiilor. D-l *Colin d'Alfort* a propus într'un mod judicios: 1-în de a limita munca școlară după termiul mijlociul al forțelor, pe care fiecă vârstă le pôte desvolta; 2-a supresiunea,

reducțiunea s'eu caracterul facultativ al materiilor inutile, pentru a da studiilor importante, necesare, cea mai mare extensiune posibilă; 3-a adaptațiunea fiecărui fel de studiu cu facultățile și aptitudinea indivișilor.

D-l *Lancevaux*, deși se îndoiesce despre gravitatea și frecvența consecințelor provenite din munca exagerată și sedentaritatea școlară, totuși recunoșce, că programele, adese-ori prea încărcate, chiar în clasele inferioare, nu s'ânt totdeuna în proporțiune cu dezvoltarea intelectuală a elevilor. Între altele D-sa e de părere a să cere dela autorități, ca aerul, lumina și hrana să fie distribuite în mod suficient.

D-l *Hardy* a arătat ca cauză a slăbiciunii fizice a elevilor reua instalațiune a școlilor, și a atras atențiunea asupra inconvenientelor seculare prea matinală, mai cu seama în timpul ernel.

Chiar D-l *Peter*, a cărui independență de spirit îl pune adese-ori în pozițiune de a se lupta singur în contra tuturor, în un discurs strălucit, a arătat consecințele dezastruoase ale împovărării. Pentru D-sa obosela cerebrală ca și cea musculară se manifestă prin simptome analoge: durere și impotență. Fenomenele, care rezultă din această cauză, s'ânt, după gradul împovărării: cefalalgie, care totdeauna este simptomul primordial și necesar, al 2-a febra de ostenelă, și în fine, ca cea mai gravă consecință, febra tifoidă și tuberculoasă. D-sa, terminând, conchide, că atât programele cât și igiena școlară trebuiesc reformate: „Tinerimea francesă are trebuință de o lege Roussel“, a șis D sa.

E deun de remarcant, că în tot cursul debaterilor, cari au durat vre-o 10 ședințe, marea majoritate a oratorilor au fost de acord în a protesta energic în contra programelor actuale. Chiar cei-ce au exprimat ore care îndoială, se'u au negat, că ar exista o împovărare, au fost unanim în a recunoșce, că în igiena școlară există multe inconveniente, ce trebuie cu ori-ce preț înlăturate.

În fine, după o vie discuțiune, în ședința dela 9 August, Academia a votat următorul avis, formulat de d-ni *Hardy* și *Trelat*:

„Academia de Medicină atrage atențiunea autorităților publice asupra necesității de a modifica conform legilor igienice și exigențelor dezvoltării fizice a copiilor și adolescenților, regimul actual al stabilimentelor școlare.

Ea crede, că colegiele și liceele pentru elevi interni trebuie instalate la țără; 2° că locuri spațioase, bine expuse, trebuie rezervate pentru recreațiuni; 3° că salele pentru clase trebuiesc ameliorate din punctul de vedere al luminei și al aerisirii.

Fără a se ocupa de programele studiului, a căror simplificare ea de altminteri o dorește, Academia insistă asupra următoarelor puncte :

1° Prolungirea duratei somnului pentru elevi mai puțin înaintați în etate; 2-a pentru toți elevii diminuarea timpului consacrat studiilor și claselor, adecă vieții sedentare, și creșterea proporționată a timpului pentru recreațiune și exerciții; 3-a necesitatea imperioasă de a supune pe toți elevii la exerciții cuotidiene de distrațiune fizice, proporționate cu vârsta (marșuri, alergări, sărituri, mișcări regulate și prescrise, gimnastică cu aparate, serime de toate felurile, jocuri de forță, etc.)^{*)}

S. I. Olchowski.

Christofor Columb și descoperirea Americii.

Schiță istorică.*)

I.

Strămtorați cu totul în mica lor țară de cârmă cealaltă populațiune a Peninsulei pyreneice, Portugesii se vedură siliți a se îndrepta atențiunea lor asupra altor regiuni, și fiind că pe Marea mediterană nu puteau ține piept cu orașele italiene, începură a face excursiuni încă de timpuriu la termuri nord-vestice ai continentului african. Excursiunile acestea căpătară o formă mai hotărâtă și un impuls deosebit la stăruințele iubitorului de știință principe Henric, supranumit „Navigatorul“ (1394-1460), sub a cărui energică conducere — deși făcută de acasă, din Lissabona — corăbiile portugese ajunseră pe lângă termuri vestice ai Africei până aproape de ecuator. În 1415 expedițiunea trimisă ajunse până la capul Bojador, în 1419 se descoperi insula Porto Santo, în 1420 Madeira, care apoi se și colonisă. Expedițiunea din 1440 trecu peste tropicul racului și ajunse la capul Blanco, era cea din 1446 la Sierra Leone. Expedițiunile întocmite de energicul principe avură în scurt timp și rezultate practice, aducându-se din locurile de curând descoperite și ocupate în piața din Lissabona sclavi, humbac, fildeș, praf de aur, gummi, ș. a. După mărtașea lui Henric expedițiunile, despre care e vorba, suferiră o scurtă întrerupere, dară după aceea regele Iohn al II-lea mai cu seamă vedând, că comunicațiunea cu orientul pe Marea mediterană s'a îngreunat cu totul în urma repedelor isbândi ale Turcilor osmaniei, și că articulul de negoț din ținuturile tropice se scumpese tot mai mult, hotărî să urmeze mai departe folositoarele întreprinderi începute de

*) După mai mulți autori.

răposatul principe. Ce e mai mult, nescăpând din vedere deosebita însemnătate a comerziului cu fericiții Indii, din care se aduceau la Europa mărfurile cele mai prețioase (pietri prețioși, arome, mătase, zahar, lemn de văpăit, hmbac, etc.), el sprijini din toate puterile sale încercarea de a găsi o trecere din oceanul atlantic în oceanul indian pe la sudul continentului african, și astfel a început un comerziă directă cu aceea țară atât de admirată și de dorită pe timpul acela. În 1475 se trecu ecuatorul; în 1485 expedițiunea trimisă ajunse până la râul Congo, era cu doi ani mai târziu îndrăznețul Bartolomeu Diaz ajunse până la capul cel mai sudic al Africii, dela care se întorse îndărăt, numindu-l „cabo tormentoso” (capul furtunilor), dară pe care Ion al II-lea îl numi „capul bunei speranțe.”

Dorința lui Ion al II-lea de a se afla un nou drum maritim până la India, se îndeplini numai sub urmașul său Emanuil în anul 1498, când Vasco de Gama ajunse în 20 Maiu la portul Calicut, de pe țărmurile Malabar. —

Pe când navigatorii portughezi încurajați de domnitori ca Ion al II-lea și Emanuil căutau să găsească un nou drum la bogata India, plutind spre sud pe lângă țărmurile vestice al Africii, în capul unuia din bărbații cei mai remarcabili, pe care îi cunoștea istoria, în creerii unui om tare în rezoluțiunile sale și neînsălmântat în esecutarea lor, se născu ideia de a căuta drumul spre India, plutind tocmai spre partea contrară a drumului, ce ducea până acum la această binecuvântată țară. „plutind spre vest, ca să ajungă la țărmurile cele mai ostice”. Ce e drept, ideia acesta a frământat și creerii altor oameni de pe timpul acela, nici unul însă nu a urmărit-o cu atâta stăruință, nici unul nu și a pus facultățile sale, viața sa în serviciul ei, ca bărbatul, despre care e vorba.

Bărbatul acesta, unul dintre eroii cei mai distinși, pe care-i cunoștea istoria, cu al cărui nume este împreună descoperirea unei noue părți de pământ, ridicarea vclului, și acoperia existența unei jumătăți a globului, pe care locuim, este *Christofor Columb*.

Dece orășe ale Italiei își disputară onorea de a fi produs pe bărbatul acesta extraordinar; se constată însă, că el s'a născut în Genua cam pe la anul 1436. Tatăl său era fabricant de postav și se bucura de o stare materială bună. După-ce și câștigă în orașul natal primele cunoștințe obișnuite pe timpul acela Christofor fu trimis de părintele său la universitatea din Pavia, unde se ocupă sub conducerea unor profesori eminenți cu matematica, cu geografia și cu știința navigațiunei. La vârsta de patru-spre-

dece ani el părăsi universitatea și îmbrățișă aspra și oboșitoarea carieră de marinar. În această carieră el avea prilej a-și îndestuli ferbinta sa dorință de a cunoște felurite țeri și popore, de a cutreera mările și de a cerceta țermurii cunoscuți pe acel timp. El luă parte la ȝcursiunile cele mai depărtate, vizită regiunile, care atrăgeau pe atunci mai tare băgarea de sēmă a lumii civilizate și în chipul acesta își câștigă un deosebit capital de cunoștințe, deveni unul din marinarii cei mai dibaci și unul din ȝmenii cei mai învățați ai timpului său. „Două-deci și trei de ani,“ ȝice marele navigator într-una din scrisorile sale adresate regelui Ferdinand de Aragonia, „am petrecut pe mare și am avut prilej a vedē întregul Levante și occidentul, și părțile de miadă-nopte; am vȝdut Anglia, am fost de mai de multe ori dela Lissabona la țermurii Guineei“ Și în alt loc: „Din vȝrsta cea mai fragedă m'am pomenit pe mare, și pe mare am trăit până în ȝiua de aȝi. Ori și cine îmbrățișȝază această meserie, doresce să cunoșcā tainele naturei de aici, de jos. Iată cu ce mă indelectnicesc de mai mult de patru-deci de ani. Tot ce s'a navigat până acum pe suprafața mărilor, am navigat și eu“.

În vȝrstă cam de vre-o patru-deci de ani Columb se stabilă pentru timp mai îndelungat în capitala Portugaliei Lissabona, unde pe atunci petrecea un număr însemnat de geografi, astronomi și navigatori din deosebite țeri ale Europei, atrași fiind de însemnatele descoperiri aȝitate și nutrite de familia domnitȝre. Aici căută el să-și înmulțȝcă și mai tare cunoștințele sale, susținȝndu-se pe sine și familia sa — căci după stabilirea în Lissabona se căsătorii cu dona Felipa Muniz-Fenestrello, dela care avu pe fiul său Diego — cu deosebire cu facerea de charte maritime pentru corăbieri. În capitala portugeză își cloci Columb marele său plan, despre care am amintit mai sus, și care era menit să facă o schimbare așa de uriașă în viața ȝmenimei în genere și în deosebi în cunoștințele geografice și în relaȝiunile comerțului universal.

La ideia de a căuta un nou drum la India, navigând spre apus, veni marele bărbat parte în urma adȝncilor sale reflecșii asupra globului pământesc și a suprafeței lui, parte în urma certȝrei unor notițe rămase încă din timpurile cele vechi ale Grecilor și ale Romanilor și în urma informaȝiunilor primite dela navigatorii și dela piloții cei mai iscusiți, cu cari avu ocașiune a veni în atingȝre.

Încă bătrânul Aristotele amintescce în scrierea sa „Despre lume“ următoarele: „Astfel observaȝiunile astronomice arată, că nu numai forma pământului este rotună, dară că și cuprinsul lui nu

este mare.... Iată, cum aceia, cari cred, că țările așezate în apropierea columnelor lui Hercule se ating de țările Indiei și că astfel nu este decât o singură mare, nu par a susține un lucru tocmai de necreștut⁴.

Tot cam în acest înțeles vorbește și Seneca în prefata cărții prime din scrierea sa: *Quaestiones naturales*, când dice: „Când omul, privitorul curios al universului, a contemplat mersul maieuos al stelelor și aceea regiune a cerului, care-i oferă lui Saturn un drum de trei-deci de ani, desprețuește, aruncându-și din nou privirea asupra pământului, micimea străinței sale locuințe. Ce distanță să fie dela cele mai depărtate margini ale Spaniei până la India?... Fărte puține zile, decât vântul este favorabil vasului⁵.”

Matroșii, cari înaintaseră în oceanul atlantic mai spre apus, povestiau, că de multe ori au observat în apa mării lucruri, care nu semănau cu cele din Europa, și prin urmare trebuie că erau aduse din alte părți de curențele marine sau de mișcarea undelor produsă prin vânt. Un pilot al regelui portugez, Martin Vincent cu numele, scosese din ocean o scultură în lemn făcută cu meșteșug și într'un mod neobișnuit, fără ajutorul nici unui instrument de fer. Lemnul acesta sculptat venise de către apus. La cumnatul său, Petro Correa, guvernatorul insulei Porto-Santo, una din insulele grupeii Madeira, Columb văduse de asemenea o bucată de lemn astfel sculptată. Regele Portugaliei îi arătase nisece trestii foarte mari găsite în apă, care semănau în toate privințele cu cele descrise de Ptolomeu ca aflătoare în India. Locuitorii din Azore spuneau, că atunci când suflă vântul dinspre apus, foarte adese-ori ajung la țărmurii lor trunchiuri de copaci enormi, de tot deosebiți de arborii, pe cari-i cunoșeau, trupuri de oameni cu trăsuri diferite de ale oamenilor din Europa, ba, că odată au vădut chiar nisece luntri pline cu trupuri de un fel de oameni, despre cari nu aujseră vorbindu-se nimic până atunci.

Tote aceste indicii și altele ca acestea îl făcură pe Columb să se întărească în părerea sa, că nu este cu neputință a ajunge la India, plutind pe apele din vestul Europei. El era convins, că pământul este rotund — ceea ce nu era părere generală pe vremea aceea, — și prin urmare conchidea, că dacă cine-va va înainta mai mult timp spre apus dela Europa, va trebui să ajungă la țărmurii continentului asiatic, care se estinde departe spre răsăritul continentului european.

Despre distanța dintre Europa și dintre țărmurii Asiei Columb avea o idee de tot necorectă. El credea, că distanța acesta nu

póte să fiă așa de mare; în nici un cas el nu o ținea mai mare de vre-o miă de leghe. Greșala acésta, care de altfel o făceau mai toți ómenii învęțați de pe atunci, îi lú de folos marelui navigator; ea l' încuragiă la esecutarea planurilor sale, îi arëtă întreprinderea, pentru care se pregătea, într'o lumină cu mult mai favorabilă, de cum era în adevăr.

Aflând, că și alți marinari au venit la ideia, ce se înrădăcinese în creeril lui cu atâta putere, și că unul din aceștia, nobilul Herman Martinez, încuragiat fiind de medicul și astronomul florentin Toscanelli, voise chiar a pune în esecutare acéști ideii, Columb se adresă și el prin mijlocirea unui comerciant cătră învățatul Florentin, arëtându-i convingerile sale, motivele, pe care le avea, și modul, în care ajunsese la rezultatele îndelungatelor sale cercetări. Toscanelli îl îndemnă pe Columb a urma mai departe cu studiile sale și a căuta să rezolveze cât mai curând problema, ce și lui i se părea atât de lămurită.

Convins că planul său este în destul de copt, Columb hotărî să pășescă la esecutarea lui. El își descoperi ideile sale inaintea regelui Ión al II-lea, arëtându-i cât de avantajos ar fi pentru coróna Portugaliei, decât ar isbuti să se facă stăpână peste bogatele și roditoarele ținuturi ale extremului orient. Regele se sfătui cu cosmografii și cu astronomii cei mai cu vază din jurul său. Partea cea mai mare din aceștia, și mai cu sémă episcopul de Ceuta, își arëtară îndoiala lor asupra celor susținute de Columb, dîcînd, că ei nu cred în reușita întreprinderii propuse de el; vre-o căl-va, în frunte cu învățatul german Martin Behaim, care petrecea la curtea lui Ión al II-lea, fură de părere, că propunerile lui Columb se pot acépta. Regele se dete pe partea celor mai mulți, și de bună sémă preocupat de întreprinderile începute la țărmurii africani, îi refusă Genovezului stabilit în capitala sa ajutorul cerut.

Înii scriitorii basându-se pe datele cuprinse în biografia marelui navigator scrisă de fiul său Fernando, susțin, că Ión al II ar fi trimis pe sub ascuns o corabiă, care să încerce a găsi drumul spre India după planul prezentat de Columb, și că acéști corabiă s'ar fi întors înapoi, fără a fi descoperit nimic. Povestea acésta nu se pare probabilă; ea nu se potrivește de loc cu caracterul în adevăr cavaleresc al regelui portuges.

Va să dîcă, prima încercare a lui Columb de a și pune în esecutare planul, ce se înrădăcinese cu atâta putere în sufletul său, nu avu rezultatul așteptat.

Măhnit până în adîncul sufletului pentru acéști ignorare a

proiectelor sale, marile navigator se depărtă cu grăbire din capitala portugeză, în care și de altfel nu'l mai atrăgea nimic, de ore-ce soția sa nu mai era în viață, și întovărășit de micul său fiu Diego se îndreptă spre Spania, unde spera să găsească ajutorul, pe care curtea din Lissabona îl refuzase. El era hotărît a face toate încercările posibile, a cutreera toate țările maritime europene, numai și numai ca să vadă ideile sale prinzând carne și oșe.

Spania se afla atunci în nisea împrejurări estra-ordinare. Era tocmai timpul, când se petrecea procesul de împreunare și de consolidare al acestei țări, când domnitorii celor două părți de căpeteniă, care alcătuiă mai târziu împreună statul spaniol, Ferdinand de Aragonia și Isabella de Castilia, căsătoriți unul cu altul, căutau să dea cea din urmă lovitură puterii Maurilor din Peninsula pyreneică, din al căror stat așa de viguros și de înfloritor odinioară mai rămăsese acum numai micul regat al Granadei.

Spaniolii nu se prea interesaseră până acum de întreprinderile maritime ale vecinilor Portugezi, de ore-ce le lipsise liniștea necesară; cu toate acestea însă Columb tot găsi între ei câți-va oameni, cari sciură aprecia proiectele sale, cari sciură aprecia marile foloșe, pe care le-ar fi putut avea patria lor dela aflarea unui drum mai lesnicios spre India. Unul din aceștia, ducele de Medina-Celi, îl recomandă pe învățatul Genovez reginei Isabella, care în 20 Ianuarie 1486 îl primi în serviciul coronei castiliene.

Columb nu întârziă a-și presenta planul său părechei domnitoare, cerând ca să i se dea mijloacele de lipsă pentru executarea lui. Ca și în Portugalia, se denumi o comisiune cu reședința în Salamanca, care avea să cerceteze proiectul străinului navigator. Comisiunea acăsta era alcătuită mai cu seamă din preoți, partea cea mai mare oameni, cari erau prea preocupati de falsele credințe ale timpului lor, ca să'l pôtă înțelege pe învățatul Genovez. Bietul Columb trebuî să asculte teoriile cele mai absurde, trebuî să combată părerile cele mai eronate, ce se încuibaseră în capetele unei părți însemnate din aceia, cari aveau să judece asupra îndelung meditatului și bine studiatului său plan.

„Cum“, dicea unul din ei; „cine a vădut că pământul este rotund, și cum se potrivește acăstă părere cu cele cuprinse în sfânta Scriptură?“ ... „Dacă pământul este rotund“, dicea un al doilea, „și dacă este împărțit în două hemisfere, una de sus și alta de jos, cum te vei mai puté întorcee la cea de sus, dacă odată ai lunecat în cealaltă?“

Columb trebuia să aducă tot felul de argumente pentru răs-

turnarea acestor aserțiuni, trebuia să repeteze de câte două-șeci de ori argumentele sale înaintea unor oameni, din care partea cea mai mare s'eu îl ascultau cu indiferență, s'eu nu voiau să'l asculte de loc.

Cinci ani de zile își amână comisiunea rezoluțiunea sa, și după cinci ani această rezoluțiune așteptată cu atâta nerăbdare fu pronunțată în defavorul ideilor lui Columb. Prin presidentul s'eu, Fernand de Talavera, viitorul arhiepiscop al Granadei, comisiunea constată, „că proiectul încredințat aprecierii sale este nebasat și cu neputință de îndeplinit, și că nu se potrivește pentru nisea domnitori de a se angaja la o întreprindere răzimată pe nisea dovedii așa de slabe ca acelea, care s'au adus“.

A doua lovitură de mörte i se dete lui Columb; cu toate acestea el nu disperă, nu și' perdü energia sa, pasiunea, cu care nutria ideia, ce pëtrunsesse întrögă ființa sa. El se decise a părăsi Spania și a și' îndrepta pașii s'ei spre curtea francesă. Plecă, luând și de astă-dată pe fiul s'eu Diego, s'erac, îmbrăcat în vestiminte de rénd, trist, ca un om, care a suferit vreme îndelungată. Flămënd și ostenit sosese el într'o séră în portul Palos, care pe atunci era plin de viață. El bate la pörta mănăstirei la Rañida, ocupată pe atunci de Franciscani, și cere puțină apă și puțină pâne pentru fiul s'eu. Aici îl primesce fratele Ión Perez de la Marcheno, duhovnicul reginei Isabella, căruia Columb îi spune toate necazurile sale, îi împărtășesece întregul s'eu plan. Convins și încântat fiind de elocentele cuvinte ale străinului călător, bunul duhovnic îl rögă a rămâne câtă-va vreme în Palos, și trimite un curier la suverana Castiliei cu rugăminte, să nu'l lase pe invēțatul Genovez a se depărta, ei să'l chieime înapoi și să-i dea ajutorul de lipsă pentru îndeplinirea planurilor lui. Isabella dete ascultare rugămintei duhovnicului; Columb fu chemat înapoi, și acuma era vorba de rēspata, ce avea să o primeseă el la cas, când încercarea sa ar fi fost încoronată cu succes. Se mai năseură încă câte-va greutăți din cauza această, până când în sfērșit în 17 Aprile 1492, după căderea Granadel, regina, plină de veselă pentru isbēnda împotriva Maurilor, făcu navigatorului străin concesionile cerute. Isabella făgădui lui Columb, că la cas când întreprinderea sa va reuși, va fi denumit grand de Spania, admiral de Castilia, vice-roke și guvernator al tuturor țerilor, ce le va descoperi, și că va ave a primi a deca parte din veniturile acestor țeri. Ea-i puse la dispozițiune două micii corăbii numite caravelle, a căror ecuipare costă suma de 5000 galbini, și pe lângă care frații Pinzon mai adăugară

o a treia, echipată pe cheltuiala lor. Cu aceste trei caravelle și cu 120 oameni porni Columb în 3 August 1492 din portul Palos; cu aceste slabe mijloace avea să facă el descoperirea cea mai însemnată geografică, pe care o cunoșce istoria.

II.

Să vedem acum, ce sorte a avut expedițiunea, pentru care Columb s'a întrepris cu atâta stăruință; să vedem, dacă rezultatele ei s'aun potrivit cu așteptările marelui navigator, sau nu.

Cele trei vase se îndreptară mai întâiu spre insulele canarice, unde trebuiră să rămână trei săptămâni întregi, de ore-ce una dintre ele suferise stricăciuni însemnate. După aceea se îndreptară spre vest, părăsind regiunile, care până acuma se priviau de marea multime ca marginile lumii. Dilele și săptămânile treceau una după alta, și uscatul nu se mai ivea. În curând se percurse și distanța presupusă până la nisele misterioase insule, însemnate pe chartele de atunci ca aflătoare între Europa și între Asia, ca d. e. Antilia și Cipango (probabil Iapanul), și cele trei corăbii tot nu dădură de ele. Cu cât înaintau mai departe, oamenii navigatorului nostru se făceau tot mai nerăbdători și numai purtarea lui în adevăr părintescă oprî de a izbucni nemulțămirea lor față de dănsul. În sfârșit în dimineața zilei de 12 Octombrie se auzi strigătul „Țară, țară!,” și în curând călătorii se opriră la o mică, dar frumoasă insulă, pe care debarcară, mulțumind lui Dumnezeu pentru ajutorul dat, și pe care o luară în posesiunea Castiliei. Columb era convins, că acéstă insulă, pe care el și oamenii săi o numiră San Salvador, este unul din numărösele oströve, despre care călătorul venețian Marco Polo spusese, că se află în partea răsăritenă a Indiei și a Chinei, și de aceea el și numi pe primii locuitori de aici — după cum se făcu mai târziu cu toți locuitorii din părțile, în care ajunsese — Indieni. Insula, despre care e vorba însă, numită de către indigeni Guanahani, nu se ținea de continentul Asiei, ci era una din insulele grupei Bahama, ce se află în apropierea unui nou continent, care continent fu recunoscut ca atare numai mai târziu, și care căpătă numirea de *America*.

Trecând dela Guanahani înainte, navigatorul nostru ajunsese la alte insule, cărora le dăde numirile: Conception, Fernandina, Isabella. Insulele de năsip (islas de arena) etc. și pe care de asemenea le ocupă în numele înaltei sale protecțorie. Peste tot era o climă dulce, vegetațiunea era foarte bogată, dară nici plantele, nici animalele nu se potriviau cu acelea, despre care se spunea că trăiesc

în partea răsăritenă a Asiei. Locuitorii acestor insule se află pe o treaptă foarte de jos de cultură, umblău goi, locuiau în niște colibe cât se poate de primitive, se hrăneau numai cu fructele, pe care le găseau, și din carnea animalelor, pe care le puteau prinde. Limba lor era cu totulă tot deosebită de limbele, despre care au disera vre odată călătorii europeni.

Conduși de căți-va indigeni din insulele, despre care e vorba, membri expediției ajunseră la un loc mai mare, la un ținut, despre care marele navigator credea, că decă nu este continentul Asiei, apoi cel puțin este bogata insulă Cipango, despre care se vorbea așa de mult pe timpul acela. După câte-va zile însă Columb se convinsese, că și această parte de uscat este tot numai o insulă, și anume estinsa insulă, care se numește până în ziua de astăzi Cuba.

În Cuba locuitorii se află pe o treaptă de cultură ceva mai înaintată, aveau colibi mai bine făcute, se părea chiar ici-colea, că lucră pământul, dar toate acestea nu semănau nici pe departe cu minunile Chinei și ale Indiei, deși Columb credea că până la India nu poate să mai fiă așa de mult. El se grăbi a trece înainte, și ajunsese la o altă insulă mare, numită de indigenii Haïti érá de cătră densusul „Isla Ispanola“, la ai cărei locuitori se găsiră într-o măsură mai mare ca până acum bucățele din acel prețios metal, care mai târziu îi făcu pe Europeni să și uite așa de tare de principiile umanității și să se porțe într'un mod așa de nedemn față cu bieții indigeni: bucățele de aur.

Columb ar fi voit să înainteze și mai departe, ardând de dorința de a ajunge la mult lăudații țermuri ai teritoriului indian, mijlocele, de care dispunea însă, nu-i permiteau să se depărteze și mai tare de Europa. Una dintre caravelle se înmolise într'o bancă de năsip, érá cu a doua se depărtase Martin Alonzo Pinzon care voia să descopere singur „țera de aur“. Drept-aceea marele călător, după-ce luă în corabia, cu care mai rămăsese, mai mulți indigeni din insulele de nou descoperite, precum și mai multe esemplare din animalele și plantele aflate în aceste insule, și după-ce adună cât putu mai multe bucățele din acel metal prețios, după care Spaniolii umblău cu atăta sete, hotărî să se întoacă cât mai în grabă la Europa, lăsând la Haïti, în fortul construit de densusul, pe 39 din soții săi.

În 15 Martie 1493 Columb intră din nou în portul Palos, de unde plecase înainte de acesta cu șapte luni și jumătate. Primirea, ce i se făcu aici lui și soților săi, fú plină de cel mai sincer entuziasm. Din Palos marele călător se îndreptă spre Sevilla și

De aici merse împreună cu ômenii și cu lucrurile aduse din locurile descoperite la Barcelona. unde se afla pe atunci pãrechia domnitore. Modul, în care fû el primit în acest oraș, fû cât se pôte de serbãtoresc. Numai triumfãtorilor din anticitate li se făceau ovațiuni ca aceea, pe care i-o făcû lui populațiunea din Barcelona. El intrã în oraș cãlare pe un cal mãndru, încunjurat fiind de o cavalcadã de tineri Spanioli. Mulțimea îl aclama din tôte pãrțile. Regele și regina împreună cu curtenii lor îl așteptã într'o salã spațioasă. Când Columb se arêtã, ei se ridicarã, îi făcurã loc lângã densus și apoi îl invitarã sã le povestescã, cum a decurs cãlătoria. Când marele navigator sfârși, întrêga adunare ingenunehiã și în-tonã cãntarea bisericescã „Te-deum“. Regele Ferdinand îi dade lui Columb titlul de admiral și de vice-rege al țerilor descoperite, și afarã de aceea o emblemã cu devisã:

*A Castilia y a Leon
Nuevo mundo dió Colon.
(Castiliei și Leonului
Columb le-a dat o lume nouã).*

Vestea despre descoperirile lui Columb se lãți în curênd nu numai în întrêga Spaniã, ci și în celelalte pãrți ale Europei civilizate. Atențiunea tuturor ômenilor învêțãți se îndreptã asupra acestui bãrbat estraordinar, care dãruise lui Ferdinand și Isabellei nisea țevi, despre care se povestia lucruri așa de surprindëtore. În Spania mai cu sêncã fama despre aflarea drumului la țerile de aur produse o revoluțiune întrêgã. Când marele cãlêtor voi sã facã o nouã expedițiune „la India“, se anunțarã nu mai puțin de 1500 înși, cari voiaũ sã'l însoțescã.

În acêstã a doua cãlêtorie (25 Septembrie 1493—11 Iunie 1496) Columb se îndreptã ceva mai spre sud și astfel ajunsse la grupa de insule numite Antilele mici. Dela aceste insule el se îndreptã spre Haïti, ca sã-i cerceteze pe accia, pe cari îi lãsase aici, și apoi dela Haïti descoperi vecina insulã Jamaica. În decursul acestei cãlêtorii Columb se bolnãvi foarte greũ, totodatã avũ sã sufere aspre imputãri din partea acelorã, cari îl însoțiserã setos de a-și aduna averi, și se vêduserã înșelați în așteptãrile lor.

În a treia cãlêtorie a sa (1498—1500) marele cãlêtor, care nu voia sã se mai oprêscã nicãiri, fãrã numai în India, se îndreptã și mai spre sud ca mai înainte. Nicî de astã-datã însã nu putũ sã vadã scopul final al oboselilor sale îndeplinit, de ôrcece în loc de India, el dete de o insulã mare, pe care o numi Trinidad, și nu departe de acêstã insulã de o parte de uscat cu mult mai mare,

de-a lungul căreia plufi mai multă vreme, și care nu era alt-ceva, decât partea nordică a Americii sudice.

Vădând, că nu poate trece mai departe, Columb se întorse și de astă-dată la Haïti, unde însă îl aștepta o privilegiate din cele mai triste. Aceia cari rămăseseră aici, trăiau în cea mai mare neînțelegere unii cu alții, nu mai voiau să asculte de superiorii lor, erau față de bieții indigenți se purtau cu o cruțime ne mai pominită. Columb luă unele măsuri de îndreptare, dară cei nemulțumiți cu el îl acuseră la regele și la regina, că abuzază de demnitatea lui de vice-rege și că voiesc să se folosescă de această demnitate pentru scopuri de ale sale particulare. Regele trimise ca comisar pentru a face cercetare pe cavalerul Francisc de Bobadilla, carele însă, fiind contrar al lui Columb, în loc să caute a restabili autoritatea lui, îl puse în lanțuri împreună cu cei doi frați ai săi, și-i trimise pe tus-trei la Europa. Purtarea această făcu asupra marelui călător impresiunea cea mai deprimătoare. Ce e drept, la Cadix lanțurile i se luară, și regele aprobă întru toate rectificările sale, condamnând purtarea lui Bobadilla, cu toate acestea însă tractarea nedemnă, pe care o îndurase, rămase neștersă în inima sârmanului Columb.

Ca bătrân de 66 ani mult cercatul navigator hotărî să caute încă odată a se strecura prin roiul de insule, ce i se părea că-l împedecă în calea sa, și a pătrunde până la țermurii continentului asiatic. De astă-odată, în a patra și ultima călătorie a sa (1502 - 1504), ajunse până la țermurii Hondurei din America centrală, de unde zadarnic căută să pătrundă mai departe spre vest. Și în această călătorie bătrânul Columb avu să sufere neștersă necazuri nespuse mai cu seamă din cauza guvernatorului insulei Haïti, Ovando.

El se întorse la Europa plin de întristare, dară aicea îl așteptau decepțiunii și mai amare. Nobila regină Isabella răposă puține zile după întorcerea lui, și Ferdinand, o natură rece, nesciind ce servicii i-ar fi mai putut aduce un om așa de înaintat în vârstă, începî a-l ignora din zi în zi tot mai mult, aruncându-l de-abia din când în când câte o mică sumă ca echivalentul părții a ceea, ce i se cuvenia, din veniturile comerțului cu țările cele noue. Noii domnitori ai Castiliei, Filip și Ióna, încă nu se purtară mai bine ca Ferdinand, și astfel Columb, bărbatul acela, care dăduse în posesiunea casei domnitoare spaniole o lume întregă, murî cuprins de o nespusă mâhnire în orașul Valladolid (10 Maiu 1506) în vârstă de aproape șapte-decei ani. —

Din cele espuse până aici vedem, că Columb a trăit în ideja,

că locurile aflate de dânsul nu sînt alt-ceva de cît nisce insule din apropierea continentului Asiei, vestibulul acelor țări bogate, de care contemporanii sîi visașu așa de mult. În această idee și muri el, și numai după mórtea sa se vedu, că țările cele nouă formeză o lume deosebită, un continent, care pînă acum nu fusese cunoscut decît numai în óre-care parte unor cete de Normani, cari îl vizitaseră de repetite ori între anii 1000 și 1347, dară dela cari nu putuse pãtrunde nici o scire ceva mai pozitivă la lumea învãțată.

Recunoscerea Americii de un continent de sine stătător nu mai era un lucru așa de greu după epocalele pregătiri făcute de nemuritorul Columb. Încă pe cãnd era el în viață, se descoperiră atît spre nord cît și spre sud mai multe puncte din țermurii unor țări estinse, care nu permiteau continuarea mai departe a călătoriei pe mare, și care de bună sémă trebuie că făceau parte dintr'un complex, ce devenia din zi în zi mai cunoscut. Astfel Venețianul Cabot, care se afla în serviciu engles, descoperi în anul 1497 țermurii Americii nordice, cãră Portugesul Cabral, care voia să trecă la India ostică, fũ mánat de un curent maritim la Brasilia (1500), pe care o ocupă pentru patria sa. Nu mult după aceea se descoperiră peninsulele Yucatan și Florida, așa încât lumina asupra țerilor celor nouă se făcu tot mai mare. Când în sfârșit energicul Balboa pãtrunse (1513) peste istmul de Panama și vedu, că înaintea lui se estinde un ocean nemãrginit, nu mai lucrãu nici o îndoială, că aceste țeri formeză o parte de pãmânt de sine stătătoare, care de aici înainte avea să jöce un rol din ce în ce mai însemnat în istoria omenirii.

Unul dintre cei dintâi vizitatori ai noului continent a fost și Florentinul Amerigo Vespucci, care se afla mai întai în serviciu portugez și după aceea în serviciu spaniol și care cercetă mai multe părți din țermurii osticii ai Americii sudice. El descrie cele vedute în patru rapörte de călătorie, și învãțatul Hyacomylus din Saint-Dié în Lotaringia, încântat de aceste rapörte, pe care le și publică în 1507, și nesciind ce nume să dea ținuturilor celor nouă, propuse ca aceste ținuturi să se numescă după numele aceluia, care le descriesese, *America*.

Numele acesta începũ a se întrebuița tot mai mult, și cu timpul deveni general. — Va să dică numai întemplerica ñ dete noului continent numele, ce'l are pînă în ziua de astăzi. —

Astfel se provocă și se efeptu descoperirea Americii, în chipul acesta se împreunã cu lumea cea vechiã o lume nouă, care

până acum a dusese o viață izolată, cu totul tot deosebită de viața celeilalte părți a omenirii.

Urmările acestui eveniment fură cât se pôte de însemnate și se estinseră atât asupra vieții materiale a omenimei, cât și asupra vieții intelectuale, asupra științei. „Nici odinioară“, dise învățatul Alecsandru de Humboldt, „o descoperire curat materială, estindând orizontul, n'a produs o schimbare morală mai estraordinară și mai durabilă. Atunci se ridică vëlul, sub care timp de miș de ani rămăsese ascunsă o jumătate a globului terestru, asenienea jumătății aceleia din globul lunei, care va rămâne nevêdută de locuitorii pământului, câtă vreme rânduiala actuală a sistemului planetar nu se va schimba într'un mod esențial. Columb a făcut un serviciu enorm genului omenesc, dând pentru reflecșiunea lui un număr aprôpe nesfêrșit de obiecte nouê; prin el s'a făcut un progres în cugetarea omenimei, și nu trebuie să ne mârșinim la uimitorêrele progrese, pe care le-a făcut prin cugetare de odată geografia, negoșul popórelor, arta navigațiunei și astronomia nautică, toate științele fisice în genere, filosofia limbilor îmbogățită prin studiul comparativ al atâtor idiome bizare și bogate în forme gramaticale; trebuie să mai luăm încă în băgare de seamă influința, pe care a esercitat-o lumea cea nouă asupra destinelor nêmului omenesc, în ceea-ce privesc instituțiunile sociale“.

B.

Douê capitole despre pământ

(după astronomul I. I. Littrow)

I.

Pământul prîvit din lună.

Variațiunile de lumină, ce le ofere pământul lunei, sînt asenienea acelora, care le observăm noi la lună, numai cu acea deosebire, că ele li sê par locuitorilor din lună, de cum-va ea e locuită de ómeni ca și pământul, în proporțiunii mult mai mari, de ôre-ce discul pământului li sê pare lor de 13 ôri mai mare, de cum ni sê pare nouê discul lunei. Când avem noi lună nouă, și prin urmare e întórsă spre noi numai laturea lunei neluminată de sóre, atunei locuitorii din lună ved pământul ca un disc rotund întreg luminat, scũ ei aũ, cum am dice, *Pământ plin*. După douê sêptemâni însă, când luna e întórsă cătră noi cu laturea luminată de sóre, vedem întregul ei disc luminat, pe când locuitorii, cari sê află pe emisfera lunară întórsă spre noi, observă numai laturea

întunecată a pământului nostru, care nu-l întorsă către soare; s'au locuitorii din lună au *Pământ nou*, când noi avem lună plină.

De cum-va locuitorii din lună vor fi provăduți și ei cu ochi tot așa de ageri ca ai noștri, va trebui de sigur să observe nu numai aceste faze de lumină, ci și diferitele pete, ce se formază pe suprafața pământului nostru de continent, de insule și de diferitele mări, și care se disting fără îndoială unele de altele atât prin coloritul lor, cât și prin o deosebită putere de reflectare a razelor soarelui. Prin consecință, când noi avem ameli și lună nouă, ar trebui ei să vadă Europa, Asia și Africa ca o masă mai luminată și neîntreruptă, care e încungiurată de toate părțile de o față plană mai întunecată, adică de mare. Dar după 12 ore de ale noastre, vor vedea ei mai întreaga scenă de pe discul cel mare schimbată, pentru că în intervalul acesta așa numita lume veche a dispărut pentru ei și în locu-i se află înaintea ochilor lor America cu multele insule din Oceanul de sud. În chipul acesta au observat locuitorii din lună fără îndoială încă înainte cu mil de ani, că pământul nostru e turtit la ambii săi poli, un obiect, despre care s'au certat geografii și astronomii noștri timp atât de îndelungat. America le fii lor cunoscută cu mult mai înainte de Columb, și Australia cu mult mai înainte de Cook, și chestiunea încă nereșolvată până în timpul de față despre țera cea mare dela polul sudic la ei e rezolvată deja de mult, având ocaziune a vedea fiecare toate aceste lucruri desfășurându-i-se în fie-care lună aproape de 30 de ori înaintea ochilor.

Diluviul cel mare, despre care avem numai nisece tradițiuni obscure, deși el a atins pôte întregul gen omenesc din timpurile străvechi, l'au privit ei fără îndoială cu aceeași liniște sufletescă, cu care privesc încă și astăzi expedițiunile armatelor și tumultul bătăliilor noastre, în care se ucid frații noștri într'o oră cu miile, adese-ori fără să știe pentru ce. O cetate mare, d. e. ca Londra, Parisul său Viena, privită printr'un telescop, care mărește numai de 25 de ori, li s'ar părea mai tot așa de mare ca planeta Uran. Nu mai pôte fi nici o îndoială, că locuitorii din lună de cum-va ar fi având tot astfel de ochi ca și noi, pot vedea cetățile noastre cele mari, riurile ș. a. și că ei pôte au în genere chărți mult mai esacte despre pământul nostru decât toate birourile noastre topografice. În lună ziua și noptea sunt aproape totdeauna egale, și fiecare din aceste timpuri are o durată de $14\frac{1}{4}$ zile de ale noastre, astfel, că cetățenii lunari în $29\frac{1}{2}$ zile de ale noastre ved soarele și toate stelele numai odată răsărind și apunând. Excepțiune dela această

lege generală face numai un corp ceresc, care pentru ei pare că stă pe loc pe cer într-o absolută nemișcare și la părere e mai mare decât toate celelalte corpuri ceresce, și acesta e — pământul nostru. Cetățenii din lună, cari locuiesc în centrul discului vădit de noi, văd pământul tot-deauna în creștetul lor, érá aceia, cari locuiesc la marginea acestui disc, îl văd tot-deauna în orizontul lor. Sorele, planeteii și toate celelalte corpuri ceresce răsar și apun pentru locuitorii din lună tot la 11 s6n 15 zile d'ale noastre, pământul însă nu are pentru d6nșii nici răsărit, nici apus.

Ce privire trebuie să le ofere locuitorilor din lună un atare fenomen extraordinar!

P6te c6 literații din lună, cari pentru fiecare lucru g6sese ca și ai noștri îndată câte o cauză, își esplică într'un mod f6rte genial această aparență frapantă de nemișcare absolută a unui corp ceresc, care întrece așa mult cu mărimea pe toate celelalte stele, ca o consecință a inerției proporționate mărimii sale, și p6te c6 tot astfel și poezii lor, când vor să facă laudele inerției, înfătoșază pământul nostru ca un model și ca idealul cel mai sublim al acceia.

Și cine va put6 lua în nume de rău sufletelor pioșe ale acestui popor, decă vor fi adorând pe această gigantică stea, cu schimbări de lumină așa frapante, drept imaginea deității, care-și ocupă tronul s6n firm, neclătit, în repaus etern, pe când toate celelalte stele ale firmamentului, sorele și planetele, defiléză pline de respect pe dinaintea ei pe cărări defipte.

Dar6 acest spectacol magnific îi privesc6 numai pe acei cetățeni din lună, cari locuiesc pe emisfera întorsă c6tră pământ. Ceilalți nu știu nimic de această, fiind în etern întorși de c6tră pământ, din care cauză nici n-î pot ved6 nici odată. De aceea ei nici nu viséză de mărețele fenomene, care le văd vecinii lor pe cealaltă emisferă a pământului lor în fie-ce zi și în fie-ce oră, de cum-va nu vor fi auzind câte ceva istorisindu-li-s6 une-orii de c6tră călătorii, cari merg din acele regiuni pe la d6nșii.

Cu ce mirare vor fi ascultând ei istorisirile acelor, și cu ce pietate p6te vor fi făc6nd ei peregrinările lor în caravane întregi la acele locuri fericite, de unde să p6tă privi și ei aceste minuni ceresce? —

II.

Mișcarea pământului în jurul osiei sale.

(Rotatiunea lui)

Or6 cât de multe s6nt argumentele, care ne probéză învelerat și într'un mod conving6tor despre mișcarea pământului în jurul o-

sicî sale, o împrejurare e totuși de natură a face pe mulți să se îndoiască despre acest adevăr. — „Dară pentru ce să nu simțim, că pământul se mișcă?” dic ei.

La această întrebare am pute răspunde îndată cu o altă întrebare: „Și ce am pute simți din această mișcare?” — Nu cum-va sgduniturile și sdruncinările ei, care aici nu au loc de fel, fiind această mișcare pöte dintre töte mișcările în întröga natură unica, ce se face totdeauna cu egală iufelă și fără nici o sgdunitură.

Noi nu simțim nici chîiar mișcarea unei corăbii, ce lunecă pe luciul mării, deși avem deplină cunoștință că ea se mișcă, de öre-ce vedem fugind pe dinaintea noastră töte obiectele, ce se află la țernuire și despre care scim asemenea prea bine, că sînt imobile pe acel tărüm.

Dară mișcarea unei corăbii nu e nici pe de parte așa uniformă ca a pământului, fiind-că corabia, isbită nu arare-ori de loviturile vönturilor și vijeliilor, se clatină încöce și încolo și și schimbă förte des cursul său.

Preste tot mișcările cele mai naturale și cele mai obiönuite sînt mai totdeauna și acelea, pe care le simțim mai puțin și despre a căror existență adese-ori nici nu visăm.

Experiența această o putem face nu numai în *lumea fizică*, ci și în *lumea spirituală*. Care mișcări interioäre sînt mai obiönuite și totdeodată mai puternice, decăt acelea ale amorului propriu; și cu töte acestea, cât de arare-ori avem consciință de motivele mai tuturor acțiunilor noastre, închipuindu-ne, că le-am întreprins pe acestea cu totul din alte temeieri mult mai nobile!

De altminteri exemplul, ce l' aduserăm mai sus despre corabia, ce plutesce pe luciul liniștit al mării, este un tablou förte credincios despre călötoria noastră öbștöcă pe corabia pământului pe care, deși nu o simțim nemijlocit, o cunoșcem totuși destul de bine din cursul repede al insulelor imobile și al corpurilor strălucitöre, ce se ridică din nemărginitul ocean ceresc.

Tot pare că se mișcă, numai corabia noastră nu, deși în adevăr tot stă pe loc, și numai noi ne mișcăm cu corabia noastră. Această mișcare a corăbiei noastre însă, mișcându-se tot dintr'önsa (din corăbie) și de pe dönsa cu noi împreună, ne e preste putință a o observa, chîiar și la aerul, ce'l röspirăm, fiind-că și atmosfera se mișcă cu pământul de odată și cu aceeași iufelă și în aceeași direcțiune.

Dară, ar pute cine-va reflecta, decă e adevörat, că noi töți, împreună cu pământul nostru globiform, ne invörtim pe fiecare di

odată împrejurul osiei lui, atunci ar urma de aici, ca noi toți, cari stăm acum cu creștetul în sus, după 12 ore să stăm cu capul în jos și cu picioarele în sus, și apoi nici acesta să nu o putem simți? —

Prin călătoriile noastre pe mare s'a constatat deplin, că avem antipodii, ceea-ce înseamnă, că în partea opusă regiunii marelui glob, unde locuim noi, se mai află oameni și animale, cari umblă tot așa, ca și noi, pe picioare și nu pe capetele lor, deși picioarele lor sunt așezate în partea opusă picioarelor noastre. De ore-ce însă existența antipodilor este deplin justificată prin afirmațiunile atâtor oameni, cari au călătorit în jurul pământului, astfel și posibilitatea unei atare stări drepte e mai pe sus de totă îndoiala.

Locuitorii din insula Sumatra sunt antipodii, adică diametral opuși celor din orașul Quito, astfel, că o linie dreaptă, trasă printre ei, trece prin centrul pământului, și, închipuindu-ne pământul tot mai mic, acei locuitori ar trebui în fine să se atingă cu picioarele lor.

Stelele, ce le vede unul dintre antipodii de-asupra creștetului său, vor fi invisibile pentru celălalt, pentru că ele se află tocma sub piciorul acestuia și sunt coperite de pământ. După 12 ore din contră va avea cel dintâia aceleași stele sub piciorul său, și cel din urmă le va vedea de-asupra creștetului său.

Cine ar vră să se îndoiască despre acesta, acela ar trebui să se îndoiască și despre aceea, că a călătorit vre-odată un om în jurul pământului.

În adevăr și antipodii noștri sunt cu picioarele lor îndreptate spre noi, dară ei stau cu toate acestea drept în sus ca și noi.

Pentru că ce numim *a sta drept în sus*? — De sigur, a sta cu picioarele spre centrul pământului și cu capul în sus spre cer.

Ei bine, tot astfel stau și antipodii noștri.

Pentru noi este aceea *sus*, ce este mai depărtat de pământ, și *jos*, ce e mai aproape de pământ, și tot astfel se înțeleg cuvintele acestora de către antipodii noștri, pentru că și ei cred fără îndoială, că poartă capul de-asupra picioarelor, de ore-ce și la ei acesta este mai depărtat de la pământ decât picioarele, pentru că și la ei, ca și la noi, creștetul este îndreptat spre cer. Și la ei, ca și la noi, cade ploia din cer la pământ, adică, tot-deauna în direcțiune spre centrul pământului.

Dară pentru-ce sorele, luna și stelele nu cad jos pe pământ, dacă acesta atrage tot la sine, spre centrul său? — Astfel însă pot întreba numai aceia, cari nu știu, că nici un corp în natură nu și poate schimba pozițiunea sa, fără d'a fi constrins prin o putere ore care streină a o face acesta.

Dacă o piatră trebuie ținută, ca să nu cadă, aceasta vine d'acolo, că ea e silită de puterea atractivă a pământului a se apropia de centrul acestuia. Stelele însă nu sunt atrase de acea putere, pentru-că pământul este prea mic și prea depărtat de dăsele, pentru a pute influența asupra lor.

Ele nu sânt fixate în spațiurile depărtate, în care le observăm, și nici nu au trebuință să fie, pentru-că nu e nimic, ce le-ar pute mișca din locul, în care se află, și această lege privesce și pe pământul nostru, care, ca și acele corpuri ceresci, plutesce liber în spațiul universului și nu poate căde în nici o parte, nefind în nici o direcție mai mult atras.

De ore-ce toate părțile pământului se atrag unele pe altele, și toate apasă de o potrivă una asupra celeilalte în direcțiune spre centrul pământului, cu alte cuvinte, de ore-ce toate exercită o greutate spre acel centru, astfel greutatea unei emisfere se nimicesce prin greutatea egal de mare a celeilalte.

Deci întreaga masă terestră nu apasă în nici o direcțiune a sistemii solare cu totă greutatea ei, ci se ține pe sine însăși în echilibru, și numai către soare exercită o putere de gravitațiune în proporțiune mult mai mică, prin care se regulază și se conservă mișcarea pământului în jurul acestui corp mare central.

I. P.

MILIORA

(In dialectul macedo-român*)

De pre-un ohtu-'ntinsă
 Ca un paradisă
 Ia că vină pre cale
 Și se-depună la vale,
 Trei turme marē
 Cu trei picurari:
 Unū Sărăcăciană,
 Altu Săcișteanu,
 Și-altu Gramosteanū!
 Ma Sărăcăcianulu,
 Cu tutu Săcișteanulu,
 Măre mi se sburiră
 Și se-acăchisiră,
 Ca tru-apusă di soare,

Eli duoili să-omoră
 Grămosteanulu-avută,
 Celnic mult aușitū,
 Că-are oi ma multe
 Mușate și cornute,
 Și calē înveluți
 Și căni ma barbuți.

 Ma ună miliōră
 Cu cēr-nă-altă oră,
 De trei zile-inecē,
 Iarba nu 'li mai place.

*) Din „Cartea de alegere” de d-l A. Bogacū. „Miorita” noastră a fost localisată pentru frații din Pind. De aici numirile Sărăcăcian, Săciștean și Gramostean.
 Red.

— *Miliorită lae,
Lae, bucălae,
Cum veniși aște
Gura tu nu tațe.
Ce? iarba nu-'ți plățe?
Orî esci lîngeșitū
Miliorită vrută?....*

— *Multă vrute cășurū,
Bune pecurarū,
Dă-'ți oile aoa,
Să-ne-ascundemū colea.
Avemū iarbă noi,
Aveți umbrū voi.
Alai dōmne bune,
Clumă-'ți și unū căne,
Celū mai bărbătescū
Ș'acelū ma frățescū,
Ca l'a-apusū di sōre
Vorū să-'mî te omōrā,
Loilu Săcișteanu
Și Sărăcăcianū*

— *Maghiștrū miliorā,
Vrutā suriorā!
Cara să-hibū să-morū
Eū nu amū altū dorū.
Di-lī a Șăcișteanulū
Și-a Sărăcăcianulū,
Cu voiū ca să-me-ngropā
Către aoa sărōpe.
Tru mandra di oi
Ca să-hiū tutū cu voi,
D'inașia stānăliei
La apu fîntānăliei,
Să-avdu cāni latrāndu
Și-oile sghierīndū.
Iar la capū să-'mî bași
Fluērā di fași,
Fluērā mușatā
Ca să-butū mārātā
Cantețe de jule
Să-s'ardā pān' în vale!
Fluērā di osū
Să-șicā multū focosū
Cāntețe de dorū,
Alea vrutū sorū,
Vintulū cāndū va se-butā,
Miliorā mārātā,*

*Fluēvele să butū,
Oile să se-adunā,
Tōte dimpreunā,
Ele va să-me plangā
Cu lăcrāmī de sînge.
Ma la oi, miliorā,
Vrutā suriorā,
Să-nu le spunī ce-va
De aestū mōrte a mea.
Ma să-le dai mași zborū
Că me dușiū să-me-'nsorā
Cu hilia mușatū,
Multu alăvedatū
Ce-are amirā tatā.
Și-cā va să-vinū nāpoi
Picurarū lu oi;
Cā la nunta mea
Cādu unū steu
Și cā sōrēle și-luna
Mi-tinurā curuna;
Cā acūi ca nuntași,
Chinī, arborī și fași,
Prești, munșili marī,
Pulili lăutarī,
Stēle luminārī.*

*Iar di cara să-veși
Cătrē în va să-treși,
Dadū-meu bētrānū
Cu brānūlu di lānā,
Cu ocli lăcrāmāndū,
Pre cōmpā alāgāndū,
Pre tuși întrebāndū,
Și la tuși dicēndū:
„Carī mi-'lū cunoscū,
Care mi-'lū riđu,
Mușatū ciobanelū,
Traptu ca pre-tū nelū?...
Ce-are fața lū,
Spuma laptelū,
Iar mustața lū
Schicūlu a grānulū,
Lungulū perūlu a lū
Pēnu corbulū,
Mārī-li ocli-a lū
Mura cāmpulū“;
Tu, miliorā mea,*

Să-ai milă de ea;
Spune-ți mișă cu sbor
Că me dușii să me-nsor
Cu hiliu mușată,
Multu alăvdată,
Ce-are amivă tută,
Și-că va să-evină năpoi,
Picurară la oi;
Că la nunta mea

Cădu una stea,
Și că sorele și luna
'Mi ținură curuna;
Că-ouă ca nuntăși,
Chini, arbori și fași,
Prești, munșili mari,
Pulți lăntari,
Stele luminări.

Dulci ângeri . . .

(Cântec de lăgan).

Dulci ângeri cu aripă ușore
Din ceriuri voioși sosesc.
Cu drag ei s'apropiă de tine,
La tine cu drag privesc.

Ei lin împrejură-ți s'ază
Și 'ntună un mândru chor,
Prin liniștea nopții sevine
Se 'mprăștiie cântecul lor.

Cântând, ei voiesc să te-adărmă
Pe tine, odorul meu
Ah dormi! . . . Frătiarii tăi gingași
Veghiază la capul tău.

Și pînă în zorile zilei
Veghia-vor ei ne'ucelat;
Ah, dormi, copilășul meu dulce,
In visuri ceresci legănat! Z.

Bibliografie.

1. Vocabular latin pentru clasa I. gimnasială, preluera după sistemul lui H. Perthes de Paul Budiă, profesor gimnasial, în colaborare cu Ștefan Iosif, director și profesor, și Andrei Bârseanu, profesor. Brașov 1887. Editura librăriei H. Zeidner; tip. Alexi. — Cu cartea acăsta se completează cursul de limba latină pentru cl. I. gimn., din care au apărut la începutul anului școlastic de față celelalte două părți, adică: Gramatica latină și Cartea de citire latină, anunțate în unul din numărul trecut al acestei foii.

2. Fôia bisericăscă și școlastică, organ al provinciei metropolitane greco-catolice de Alba-Iulia și Făgăraș. Apare în

1 și 15 st. n. a fiecărei luni. Abonamentul pe an 6 fl. — Dela 1 Octombrie n. încôce apare în Blășiț acest organ în locul „Fôiei bisericesci” și al „Fôiei școlastice,” încetate din viață de câtă-va vreme. Noul organ este redigiat de un consorțiu de specialiști, având pentru partea bisericească ca redactor răspundător pe părintele canonic *Dr. I. Roșin*, erva pentru partea școlastică pe d-l prof. gimn. *A. Uilăcanu*. Partea școlastică este reprezentată în primii trei numeri prin următoarele materii: Nr. I. Educațiunea desvôltă și înaltă pe om; Ortoepice; Natura și arta (schită estetică); Disciplina ca factor al educațiunei; Pasările emigrătore; Pertractarea unei bucăți de cetire în prima cl. a școlei populare (prelegere practică); Să altuim și tómnua, și Conservarea pomilor (notițe din grădinărit); Sciri școlastice: Bibliografie. — Nr. II. Non omnis moriar (poesiă); Educațiunea desvôltă și înaltă pe om; Despre caracter; Disciplina ca factor al educațiunei; Pendulul și orologiul (prel. practică din Fizică); Intrebuițarea gutuielor; Mierea; Să sâpăm în jurul pomilor. — Nr. III. Pregătiri la scriptologie; Ortoepice; Geometria în școla poporală; Din istoria literaturii romane; La tómnă, și De ce plângi tu, codrule? (poesii); Notițe economice — Dorim noului organ viață îndelungată și succes deplin!

3. *Die Didaktik Basedow's im Vergleiche zur Didaktik des Comenius*, von *Dr. Petru Garbovicianu* (aus Rumaenien). Bucarest, Druck v. Carol Göbl, 1887. — D-l P. Garbovicianu, care, pare-ni sê, și-a făcut studiile în Lipsca, și a ales ca tesă pentru doctorat asemnarea între didactica renumitului înființator al Philantropinului din Dessau și între didactica marelui reformator al învățământului, Ión Anos Comenius. Capitolele, pe care le tracteză densus în scrierea sa, sânt următoarele: Introducere, Noțiunea și scopul educațiunei și instrucțiunei și relațiunile lor reciproce. Mijlocele, începutul și durata instrucțiunei. Principiile instrucțiunei. Materia instrucțiunei. Institutele de învățământ. Disciplina școlară. Persóna învățătorului. Incheiere. — Credem, că vom mai avê prilegiu a reveni asupra acestei însemnate lucrări, pentru care nu putem, decât să'l felicităm pe d-l Garbovicianu.

Diverse.

Adunarea generală a despărțemintelor II. și I. ale „Reuniunei învățătorilor români gr. or. din districtul Brașov” s'au convocat pe 10 și 22 Noembrie v., și anume adunarea generală a desp.

II. în Bod. érá adunarea desp. I. în Satu-lung. În programul adunării generale a desp. I. s'añ pus și punctele: „Coșuița (târna) de Dzierzon și viața albinei,” tractat din albinărit de d-! G. Moianu, și „Statorirea condițiunilor concursului asupra premiului donat de parochul Victor Popea din Satu-lung pentru elaborarea temeî: *Ce este învățătorul? Chemarea cea înaltă a lui și stima, ce i s'e cuvine din partea omenimeî*” — N'ar fi de rău, când vre unul dintre d-nii învățători ar binevoi să informeze pe cetitorii „Școléi și familieî” despre decursul și rezultatele acestor adunări.

Fundațiunea Teodor Papp. Inimile nobile n'añ dispărut încă din sinul poporului nostru!... Proprietarul Teodor Papp, răposat în 18 Septembrie v. în Lugos. a testat averea sa în sumă de *șapte decî mî fi.* pentru înființarea unei fundațiuni, di care se vor stipendia tinerii români lipsiți de mijloce din orașul Giula (com. Bichisului), cari tinerii vor cerceta vre-o școlă medie s'eñ superiôră. De administrator al acestei fundațiuni a denumit răposatul pe Consistoriul gr. or. român din Arad. — Eternă fie memoria lui!

Mediciî școlari. Ministrul nostru de culte și învățămînt a dat o instrucțiune, prin care se normeză cercul de activitate al medicilor școlari, instituiți în timpul din urmă. După această instrucțiune medicii, despre carî e vorba, s'ñt îndatorați a cerceta la începutul anului școlastic starea sanitară a fiecărui școlar, pe care are a o urmări în continuu în tot decursul anului. O deosebită atențiune are a se da vederei și auzului deosebiților școlari. Mai departe añ a îngrijii medicii școlari, ca hôlele lipiciose să nu se încuibe în tinerime, și decă s'ar încuiba, să grijescă de delăturaarea lor. În casuri de lipsă medicul pôte cerceta cu învoirea directorului și locuințele școlarilor. Medicul are a examina edificiul școlar, mobilele și deosebitele întocmiri ale școléi, are a'și da părerile sale în privința instrucțiunei în gimnastică, are a observa mersul învățămîntului în genere, și observând vre un defect, are a'l face atent pe directorul institutului. — Iată așa-dară, că medicul școlar are destul de lucru, și că instituirea acestui post nu este un lucru de prisos.

Cursul de industrie de casă al d-lor G. Moian și C. Mușlea. Silințele, pe care și le-añ dat harnicieî învățători G. Moian și C. Mușlea cu prilejul cursului ținut de d'nsii în feriile din vara anului acestuia, nu añ fost trecute cu vederea, ci añ fost recunoscute după cuvîntă, ceea-ce le pôte servi ca satisfacțiune pentru jertfele aduse și ca îndemn pentru viitor. Iată cum se exprimă în jurnalul „Tutova” din Barlad d-l învățător P. Mohor, unul din-

tre foștii învățăcei ai d-lor Mușlea și Moianu în industria de casă: „*Domnule Redactor!*”. După cum mi-am permis a vă relata în scrisoarea comunicată din Brașov, cursurile de meserii s'au început în ziua de 7 August cu totă solemnitatea cuvenită. După împletiturile de pauc, despre care am vorbit în acea scrisoare, s'a procedat la facerea obiectelor din papură cusută, la împletiturile de papură și bast; la îmbrăcaful vaselor fragile cu papură și bast după câte-va zile de lucru în acest ram, am pășit imediat la împletitul coșurilor de ruele (mlajă) întregi și despicate, care a durat 6 zile. Era ceva admirabil de a vedea Români adunați din 4 unghiuri, așa zicând, lucrând cu bărbăția și povestind glorioasele fapte ale străbunilor noștri, și-apoi întonând din când în când cânturi naționale, așa, că o ocupațiune așa de serioasă părea transformată într'o adevărată petrecere națională. După lucrul nuielilor, s'a procedat la împletitul scaunelor cu trestia de mare și papură, apoi la coloritul paucilor, papurei, nuielilor, la poleitul lemnului, vopsitul mobilelor, boitul lăncii, bumbacului, cănepei; la împletiturile din pâr, și s'au conchis prin câte-va conferințe de mult interes, asupra cunoștințelor practice din apicultură. Devotamentul D-lor învățători-instructori G. Moian și C. Mușlea ne-au uimit pe toți. Ca nișee sentinele vrednice de postul lor alergau în dreapta și în stânga, la fie-care dintre cei peste 20 învățători veniți la cursuri, și cu o excepțională mulțumire arătau fie-cărui, ce trebuie să lucreze, și apoi cât au durat cursurile n'au cruțat cel din urmă moment al linisei D-lor, numai și numai ca fie-care din noi să și pûtă însuși cunoștințele, pe care D-lor cu mari jefre le-au putut fura, așa zicând, dela străini. — Tot Românul de bun simț trebuie să le fie recunoscător. — Duminică 30 August s'a făcut exposițiunea obiectelor făcute din tot timpul duratei cursurilor; apoi s'era s'a dat un banchet, care a lasat în inimile fie-căruii suvenirul neșterse. Aci se vedea expresiunea simțului național în totă accepțiunea vorbeii: Preotul, mână în mână cu învățătorul, discutau nevoile poporului și cu simț românesc se întreceau a și da părerile asupra mijloacelor de îndreptare. Valorosul paroh, D-l Baulescu, care merită a i se da epitetul de „Părintele industriei naționale peste Carpați”, a presădat banchetul; Preotul I Comanescu din Cudlea cu tot timpul ploios a venit expres spre a lua parte la serbarea noastră de interes pur național; bărbăți apoi cu multă greutate în societatea urdelonă-română, au binevoit a ne onora, luând parte la banchetul nostru. Sub aceste impresiuni ne-am despărțit, și Lună la 31 August am părăsit Brașovul, plecând fie-

care la căminul său. — Am regretat un singur lucru însă : Că dintr'un stat ca România noastră, căreia îi lipsește industria casnică aproape cu totul, nu s'a găsit un al doilea județ măcar, care să mai trimetă unul său doi învățători la aceste cursuri, care pe lângă că au fost foarte interesante, dar apoi au fost gratuite, în plus că fie-cărui învățator venit la cursuri i s'a dat quartir gratuit în tot timpul cursurilor, și apoi s'a publicat încă din timp de cătră D-nii învățătorii-instructorii *Moian* și *Mușlea**. — Totodată aflăm cu plăcere, că trimițând d-nii Moian și Mușlea mai multe din obiectele lucrate de dănsii la expozițiunea cooperatorilor români din Craiova, juriul acestei expozițiuni le-a făcut o distincțiune deosebită, adecă le-a conferit *medalia de aur*. Felicităm din inimă pe acești doi zeloși învățători și dorim, ca în curând să aște în sinul poporului nostru cât mai numeroși imitatori!

O rugare. D-l profesor *A. Uilăc*† din Blășiș publică următoarea rugare, asupra căreia atragem atențiunea cetitorilor fței noastre: „Subscrișul și-a propus a descrie fauna pescilor din patrie. Drept-aceea, ca să și potă împlini acest propus, este de lipsă să aibă la dispozițiune, în cât va fi posibil, tôte speciile de pesci, ce se află în patrie; pentru aceea cu tôte încrederea se rógă de toți acei civi ai patriei, cari îl pot sprijini în această întreprindere a sa. să aibă bunătate a trimite la adresa subscrișului (în Blășiș) diferitele specii de pesci, ce s'ar afla în apele de pe acolo. — Pescii sânt a se pune în beșică de porc său de vită, turnând peste ei spirt; beșica se légă la gură, și apoi se aședă într'o scutulă (cutie). Totodată se rógă, ca să se însemne locul, unde s'a aflat peșeele, și numele popular al acestuia, va să șieă, cum îl numeșce poporul. Portul și alte spese le va suporta mușeu! gimnasiului din Blășiș, a cărui proprietate vor deveni pescii.* — În interesul sciinței invităm pe aceia, cari pot, să îndeplineșcă această rugare.

† Radu Pășeu. Sâmbătă în 17 Oct. v. a rēposat în Brașov bētrânul comerciant Radu Pășeu, ună diutre cele mai caracteristice figuri ale vechii generațiuni, care se rășeșce, vēdēnd cu ochii. Rēposatul și-a dat tributul său pentru înfiinșarea și susșinerea șcōlelor române din Brașov; totodată s'a distins prin ajutorarea șcōlei din locul său natal, Dērștele Brașovului. La înmormēntarea acestui venerabil bētrân, d-l director gimnasiual *Ștefan Iosif* a roștit următoarele cuvinte: „În momentul acesta suprem, când e să se transpună acest trist coseiug la locul de etern rāpaus, cer indulgenșă D-Vōștră a roști câte-va cuvinte întru eterna amintire a bārbatului venerabil,

carele împlinindu-și chemarea pe pământ, dispăre din societatea noastră românească pentru a se strămuta în acele regiuni sublime, în care grijile și durerile omenești nu mai au loc. Afirmat-am, că bărbatul acesta venerabil și-a împlinit chemarea pe pământ, și voiți documenta în puține cuvinte aserțiunea mea. Radu Pascu este unul din acele tipuri antice românești, în care se încadră virtuțile caracteristice ale nămului nostru românesc prigonit de sorțu-cu îmbelșugare, și acele virtuți sânt: simțul de religiositate și de moralitate supt dela peptul mamei române, mințe sănătoasă naturală, iubirea de muncă, erupare, alipire fără șovăire de nămul său. Inzestrat cu aceste frumose calități, dar avisat numai și numai la puterile sale proprii, venerabilul răposat își crează în societatea comercianților români o pozițiune foarte onorifică și pune basă unei familii distinse românești. Dacă acesta este o virtute personală a regretatului răposat, apoi merit neperitor este, că el ajuns în pozițiune materială frumoasă, din iubire cătră nămul său românesc a jertfit pe altarul culturii naționale române, ajutând și la întemeierea focarului nostru de cultură și la susținerea lui în timpuri grele. Ei bine, domnilor! Când se desparte dintre noi pentru veciă un atare bărbat, deși ajuns la adânci bătrânețe, inima ni se strânge, ne cuprinde un fior, pare-că ni se șoptesc: iată unul câte unul se duc acei oameni bravi, devotați sincer binelui și fericirei nămului lor; acei Români, cari fără să posedă sciință și cultură superiără, cu mințea lor naturală și cu inima la loc ni-a creat nouă generațiunei actuale, institute de cultură. Meritul acelor figuri originale se pare cu atât mai mare și mai deun de stimă, cu cât este pur și simplu efluesul unui simțământ natural, simțământului de a ridica din pulbere și ignoranță pe nămul său. Pe când acest fenomen rar ne pôte servi nouă, generațiunei mai cultivate, de stimulat puternic să călcăm și noi în urmele înaintașilor noștri, pe atunci ni se impune sacra datoriă, ca strângându-ne rëndurile, să conservăm cu pietate ceea-ce ni-a creat ei. Eră în acest moment de despărțire pentru veciă vom aduce un mic tribut de recunoscință, vărșând o lacrimă la mormântul acestui om vrednic, carele și ca tată de familiă și ca comerciant și ca Român adevărat și-a împlinit datoriia pe pământ. Fie-î deci țărâna ușoră, și memoria lui eternă!

Resoluțiunii în interesul hygienei școlare. Societatea hygienică din Geneva a luat cu privire la școlă mai multe resoluțiuni, al căror cuprins se pôte reasuma astfel: 1. În școlile poporale atât inferiore, cât și superiore, instrucțiunea să nu dureze după amiazi

mai mult de două ore. 2. Primele ore de școală dinainte de amiazi sunt de întrebuințat pentru activitatea spirituală; celelalte ore să se întrebuințeze pentru cântări, desen, gimnastică etc. 3. Intre toate lecțiunile să se facă pauze pentru recreare; exercițiile gimnastice, dacă se poate, să se facă în fiecare zi. 4. O lecțiune să nu dureze în clasele superioare mai mult de trei pătrare de oră; în clasele inferioare durata ei să se scadă progresiv. 5. Când școlarii se par obosiți, învățătorul să aibă dreptul de a face o pauză. 6. Școlarii să nu ședă prea încordați (tăpeni) în clasă. 7. La instrucțiune școlarul aci să asculte, aci să vorbească. 8. Memoria elevilor să nu se încerce prea tare.

Ordinea în școală Revista „Țara nouă” din București publică în numărul său ultim mai multe discursuri ocazionale, ținute de d-l. D. A. Sturdza, ministru de culte și instrucțiune din România. Intre acestea este și o vorbire ținută în institutul pedagogic de fete din București, care vorbire se ocupă în deosebi cu ordinea, ce trebuie să domnească în școle. Reproducem din această vorbire următoarele pasaje: „Ordinea este sufletul școlii. Dacă această este adevărat pentru școlile de băieți, cu cât mai mult trebuie să fie adevărat pentru școlile de fete, căci pe femeie se răsima totă ordinea casei și a familiei. Deprinderile de ordine, ce se dau fetelor în școală, ele le transportă mai târziu în casa și în familia lor. Același lucru se întâmplă și cu deprinderile de disordine. — Întâiul pas spre ordine este *curățenia*. Aceasta se cere și de la băieți. La fete curățenia devine o virtute, care trebuie să strălucească de departe. Curățenia din capul locului impune respect pentru acel ce o are. Curățenia individuală trage însă după sine și curățenia lucrurilor ce ne aparțin, a casei, în care locuim. Și fiindcă curățenia casei nu se poate ține fără ajutorul altora, de dănsa e legată și curățenia servitorilor. Pentru a se ține însă pe sine, lucrurile sale, casa sa și pe servitorii casei curate, trebuie *ordine*. Fiecare trebuie să facă la timpul convenit și în mod regulat și neîntrerupt aceea, ce se cere, pentru a se ține totul și toate curate. Curățenia este o acțiune, o înfrângere a neacțiunii, din care ese lenevia. Cine e dar curat, combate lenevia și devine harnic; ăi hărnicia este al doilea pas spre aplicarea ordinii. E sigur, că unde e curățenie, există hărnicie, și unde există curățenie și hărnicie, acolo și-a făcut ordinea un cuib statornic. Într-o casă curată ținută locuiesc totdeauna oamenii harnici. Înfrângând lenevia, învățăm însă să supunem voința noastră binelui. Curățenia devine astfel o școală a voinței bine dirse. ăi voința îndreptată numai spre făptuirea binelui, păzește pașii noștri de tot lucrul rău. Și nu este ore munca noastră de toate zilele, a ne păzi, a ne feri de toate relele? Cine și supune voința sa binelui, acela introduce în sufletul său ordinea, căci binele este cea mai mare ordine a curățării și a acțiunii. Cine voeșce însă ordine morală pentru sine, acela o impune și altora, și precum curățenia proprie trage după

sine curătenia casei și a servitorilor și produce hărnicia și disciplina esteriōră a unei familii, asemenea și voința binelui produce curătenia sufletului și a voinței proprii, care se respândesc cu putere asupra tuturor acolora, cu cari ōlnic suntem în contact. — Ne-am ridicat ast-fel într'o sferă mai înaltă a ordinii. Cine ar pute nega, că în această femeia nu are o putere împuitoră? Exemplul ei silence pe bărbat să o urmeze, chiar decă nu ar avé în sine tendința și impulsinea. Exemplul ei însă e decisiv pentru copii, cari dela mamele lor sorb cu aviditate tot lucrul cel bun. Luceferii omenirei au avut totdeauna mame virtuose, pline de simțăminte bune, de curătenia trupului și a sufletului.

În casa însă, unde există curătenie, hărnicie, supunerea voinței la bine, curătenia sufletului, în acea casă e pace și liniște, care érași sînt numai trepte ale ordinii. Ér unde e pace și liniște, de acolo fuge sfada și invidia, cēci aceste două viciuri vor trăi numai acolo, unde nu există ordinea morală în viață, unde fiecare crede necesar a-și lua un loc care nu-i sē cuvine, unde nimeni nu sē mulțumesc cu talantul, ce i l'a dat Dumnezeu, ci l' lapadă pentru a alerga după talantul altuia, ca să i-l smulgă. — Ordinea deci trebuie să domnescă în mod absolut și necontestat în partea materială și în partea morală a ori-cărei școli, ér' mai ales într'o școlă de fete. Acolo ordinea mai produce un alt lucru bun și priincios, ași dice un lucru mai mult, un lucru care pentru femeia e mai mult decăt frumusețea, — și această este *molestia*, pavōza cea mai puternică a femeii în contra tuturor ispitelor vieței. Această virtute este una din virtuțile cardinale, care trebuie întemeiată și urmărită prin ordinea și disciplina școlară: mai ales astăzi, când multe din fetele noastre caută să capete o înstrucțiune egală în toate cu a băieților. *Nu științele fac un om bun, ci supunerea voinței întcu a cunoșce și a face binele într'u a'l cunoșce fără greutate și a'l face fără silă* — Ordinea în școlă stabilesc în ea și disciplina, atât de necesară pentru a pute învăța ceva, cēci unde nu este disciplină, acolo nici de învățatură nu sē alege nimic. — Cine trebuie însă să fie într'o școlă făclia ordinii și a disciplinei, decă nu profesorii școlii? Mare este această răspundere în școlile de fete, tocmă pentru rolul cel însemnat al femeii în familie. Dumnezeu a pus în inima fiecărui om semēnța binelui. Când o aflăm unde-va distrusă, această s'a făcut de mână omenescă, unēlță a răului. Școlă trebuie să sē ferescă de a deveni această unēlță, și unēlță a răului devine și acela, care nu făptuesce binele, ci lasă răului calea liberă, ca să împresure sufletele noastre, sufletele multora.*

Posta Reducțiunei, D-lui I. M. în S. Din tractatul D-Vōstră ne vom permite a publica partea din urmă.

Void a veni în regulă cu aparițiunea foii. Nrii 14-17 ne permitem a-i scōte în doi numeri dupli.

Red.

Proprietară: Reuniunea învățătorilor rom. gr. or. din Districtul X-lea, Brașov.
Tipografia Alexi, Brașov.